

Plán rozvoja najmenej rozvinutého okresu Sobrance

OBSAH

1. ANALÝZA HOSPODÁRSKEHO, SOCIÁLNEHO A DEMOGRAFICKÉHO STAVU OKRESU	4
1.1. Demografická štruktúra	4
1.2. Nezamestnanosť	8
1.3. Vzdelávanie	11
1.4. Podnikateľské prostredie a príjmy	12
1.5. Migrácia	14
1.6. Dopravná infraštruktúra	15
1.7. Cestovný ruch	16
1.8. Bývanie a infraštruktúra	17
1.9. Marginalizované komunity a sociálne služby	19
1.10. Zhrnutie analýzy hospodárskeho, sociálneho a demografického stavu okresu	21
2. IMPULZY K VYPRACOVANIU PLÁNU ROZVOJA NRO SOBRANCE	22
2.1. Potenciály rozvoja identifikované zástupcami rád a sociálno-ekonomickými partnermi v regiónoch	23
2.2. Aktuálne problémy a výzvy identifikované ako potenciálne prekážky v rozvoji	24
2.3. Problematické oblasti definované pri hodnotení plnenia Akčného plánu rozvoja okresu Sobrance za obdobie rokov 2015 - 2020	26
3. NÁVRHY OPATRENÍ A ÚLOH NA ZABEZPEČENIE REALIZÁCIE A PLNENIA PLÁNU ROZVOJA NRO SOBRANCE	27
3.1. Ciele plánu rozvoja	27
3.2. Okres v strategických dokumentoch PHRSR a IÚS	27
3.3. Zhodnotenie aplikačného priestoru plánu rozvoja vzhľadom na realizované projekty a relevantné ukazovatele	29
3.4. Zdôvodnenie výberu aktivít plánu rozvoja	29
4. AKTIVITY PLÁNU ROZVOJA NRO SOBRANCE	31
4.1. Aktivita A: Zamestnanosť, podnikanie a inovácie	31
4.1.1. Zdôvodnenie aktivity a jej prínos	31
4.1.2. Východisková situácia	31
4.1.3. Cieľová situácia	32
4.1.4. Prehľad opatrení a úloh	32
4.1.5. Opatrenie A1: Podpora inovácií, výskumu a vývoja	32
4.1.6. Opatrenie A2: Podpora podnikov v oblasti poľnohospodárskej, lesníckej, potravinárskej výroby a služieb	33
4.1.7. Opatrenie A3: Podpora MSP v oblasti priemyselnej výroby	34
4.2. Aktivita B: Cestovný ruch	34
4.2.1. Zdôvodnenie aktivity a jej prínos	34
4.2.2. Východisková situácia	35
4.2.3. Cieľová situácia	36
4.2.4. Prehľad opatrení a úloh	36
4.2.5. Opatrenie B1: Tvorba ponuky v kultúrno-poznávacom, prírodnom a iných formách udržateľného cestovného ruchu (vrátane vidieckeho cestovného ruchu, agroturistiky a i.)	37
4.2.6. Opatrenie B2: Vytváranie udržateľného zázemia a služieb pre pobyt návštevníkov	38
4.2.7. Opatrenie B3: Rozvoj destinačného manažmentu a marketingu	40
4.2.8. Opatrenie B4: Zlepšenie dostupnosti okresu, atraktivít a turistických bodov záujmu	41

4.3.	Aktivita C: Sociálna ekonomika.....	42
4.3.1.	Zdôvodnenie aktivity a jej prínos	42
4.3.2.	Východisková situácia	43
4.3.3.	Cieľová situácia	43
4.3.4.	Prehľad opatrení a úloh.....	43
4.3.5.	Opatrenie C1: Vytváranie podmienok pre zamestnávanie znevýhodnených a zraniteľných osôb.....	43
4.4.	Aktivita D: Vzdelávanie a rozvoj ľudských zdrojov	44
4.4.1.	Zdôvodnenie aktivity a jej prínos	44
4.4.2.	Východisková situácia	45
4.4.3.	Cieľová situácia	46
4.4.4.	Prehľad opatrení a úloh.....	46
4.4.5.	Opatrenie D1: Podpora zvyšovania kvality predprimárneho a primárneho vzdelávania a rozšírenie kapacít vzdelávacích inštitúcií	47
4.4.6.	Opatrenie D2: Podpora systému profesijného vzdelávania a celoživotného vzdelávania ..	48
4.5.	Aktivita E: Sociálna oblasť	50
4.5.1.	Zdôvodnenie aktivity a jej prínos	50
4.5.2.	Východisková situácia	50
4.5.3.	Cieľová situácia	51
4.5.4.	Prehľad opatrení a úloh.....	51
4.5.5.	Opatrenie E1: Podpora sociálnych služieb	51
4.6.	Aktivita F: Obnova obcí a verejné služby občanom.....	52
4.6.1.	Zdôvodnenie aktivity a jej prínos	52
4.6.2.	Východisková situácia	52
4.6.3.	Cieľová situácia	52
4.6.4.	Prehľad opatrení a úloh.....	52
4.6.5.	Opatrenie F1: Zvýšenie atraktivity územia, služieb a starostlivosť o územie obcí	53
4.7.	Aktivita G: Ochrana životného prostredia.....	53
4.7.1.	Zdôvodnenie aktivity a jej prínos	53
4.7.2.	Východisková situácia	54
4.7.3.	Cieľová situácia	54
4.7.4.	Prehľad opatrení a úloh.....	54
4.7.5.	Opatrenie G1: Podpora opatrení na zlepšenie životného prostredia	54
5.	MERATEĽNÉ UKAZOVATELE PLÁNU ROZVOJA NRO SOBRANCE	55
6.	ČASOVÝ HARMONOGRAM REALIZÁCIE A MOŽNOSTI FINANCOVANIA PLÁNU ROZVOJA NRO SOBRANCE	55
6.1.	Harmonogram realizácie plánu rozvoja.....	55
6.2.	Gestori realizácie plánu rozvoja	56
7.	OČAKÁVANÉ VÝSLEDKY, MONITOROVANIE A HODNOTENIE DOSIAHNUTÉHO POKROKU.....	57
7.1.	Gestori a spôsob monitorovania podľa aktivít.....	57
7.2.	Časový harmonogram odovzdávania monitorovacích správ	57
	Zoznam použitých skratiek	58

1. ANALÝZA HOSPODÁRSKEHO, SOCIÁLNEHO A DEMOGRAFICKÉHO STAVU OKRESU

1.1. Demografická štruktúra

Okres Sobrance z územno-správneho členenia spadá do KSK. Okres Sobrance je z hľadiska počtu obyvateľov 22 440¹⁾ najmenším okresom KSK. Z celkového počtu obyvateľov kraja žije v okrese Sobrance 2,84 % obyvateľov. Takisto je najmenším okresom KSK aj z hľadiska rozlohy. Jeho celková rozloha je 538,17 km². Správne sídlo okresu je mesto Sobrance, ktoré je aj zároveň najdôležitejším hospodárskym strediskom okresu.

Územie okresu sa rozprestiera vo východnej časti Východoslovenskej nížiny, na severe zasahuje do Vihorlatských vrchov a Beskydského predhoria. Jeho celú východnú hranicu tvorí štátna hranica s Ukrajinou. Celková dĺžka východnej hranice okresu s Ukrajinou tvorí spolu 43 km. Na juhu a západe okres Sobrance susedí s okresom Michalovce a na severe s okresom Humenné a Snina.

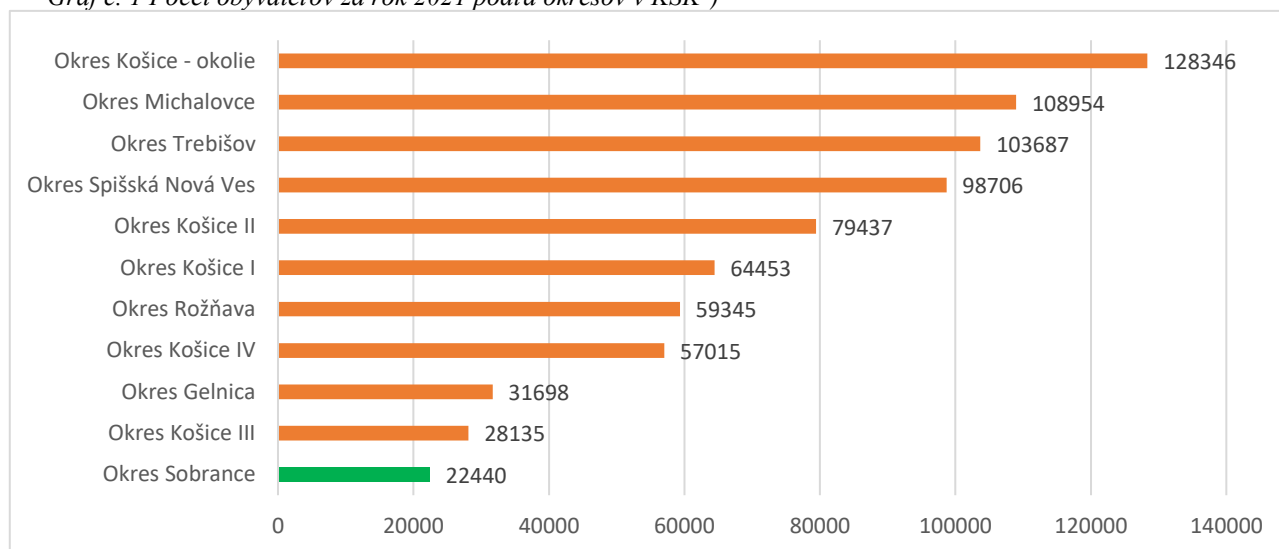
Okres Sobrance, aj keď nepatrí svojou rozlohou k veľkým okresom, má na svojom území bohatú sieť chránených území rôznych kategórií.

V okrese Sobrance sa nenachádza žiadne významnejšie ložisko rudných, nerudných či energetických surovín.

Tabuľka č. 1 Základné údaje o okrese Sobrance

Administratívne zaradenie – okres	Sobrance
Administratívne zaradenie – kraj	Košický samosprávny kraj
Počet obyvateľov k 31.12.2021	22 440
Rozloha	538,17 km ²
Hustota obyvateľstva	41 obyv./km ²
Počet obcí	47
Z toho mestá	1
Počet obyvateľov najväčšej obce: Úbrež	1045
Počet obyvateľov najväčšieho mesta: Sobrance	6 212

Graf č. 1 Počet obyvateľov za rok 2021 podľa okresov v KSK²⁾

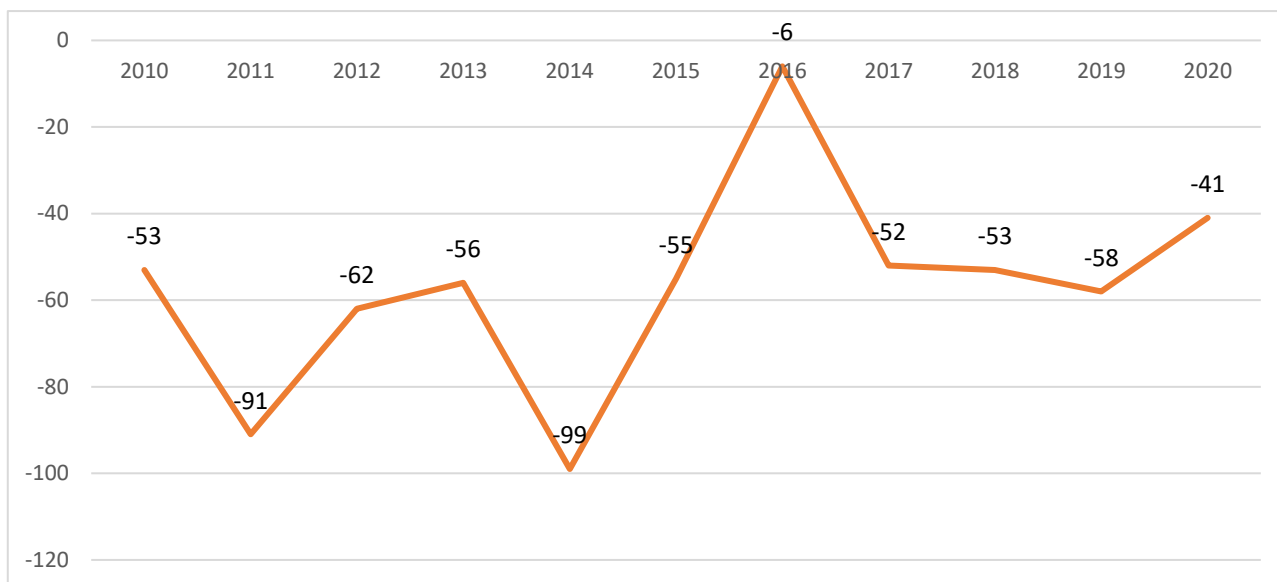

¹⁾ <https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/pocet-obyvatelov/SR/SK0/OK>.

²⁾ <https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/pocet-obyvatelov/SR/SK0/OK>.

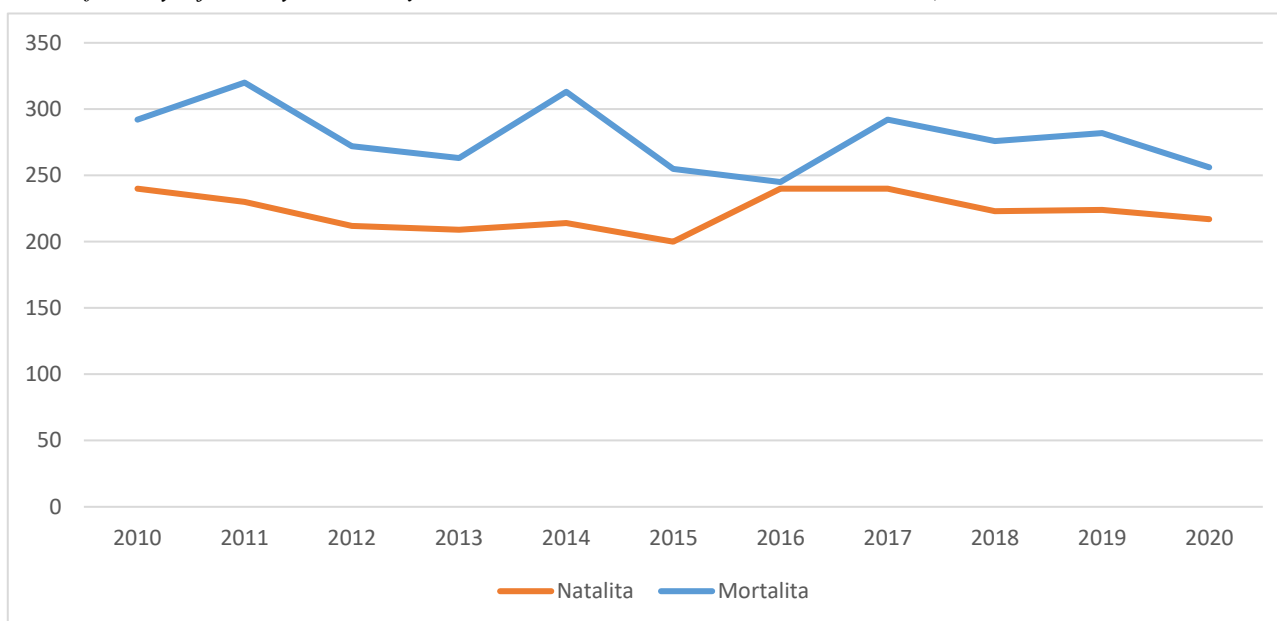
Z dlhodobého hľadiska má vývoj počtu obyvateľov v okrese mierne klesajúci trend. Rovnako z hľadiska prirodzeného prírastku je v období rokov 2014 - 2020 zrejmy negatívny vývoj. V dôsledku negatívneho trendu vývoja je možné konštatovať, že natalita v sledovanom území bola až do uvedeného obdobia dlhodobo nižšia ako mortalita. Okres je štvrtý v poradí s najnižším priemerným vekom obyvateľstva (41,1) v rámci okresov KSK. Prevažná časť územia je tvorená vidieckymi oblasťami, v ktorých žije 60 % obyvateľov z celkového počtu. V osídleniach mestského typu žije 40 % obyvateľov.

Graf č. 2 Prirodzený prírastok obyvateľstva okresu Sobrance v období rokov 2010 – 2020³⁾

Aj keď sa hodnota indexu starnutia dlhodobo zvyšuje, je okres Sobrance spomedzi okresov KSK štvrtým okresom s najnižším percentuálnym podielom osôb v predproduktívnom veku (15 %), čím sa neradí medzi okresy SR s vysokým podielom osôb v predproduktívnom veku. Rovnako je to jeden zo štyroch okresov s najvyšším podielom osôb v poproduktívnom veku v rámci kraja.

Graf č. 3 Vývoj natality a mortality v okrese Sobrance v období rokov 2010 - 2020⁴⁾

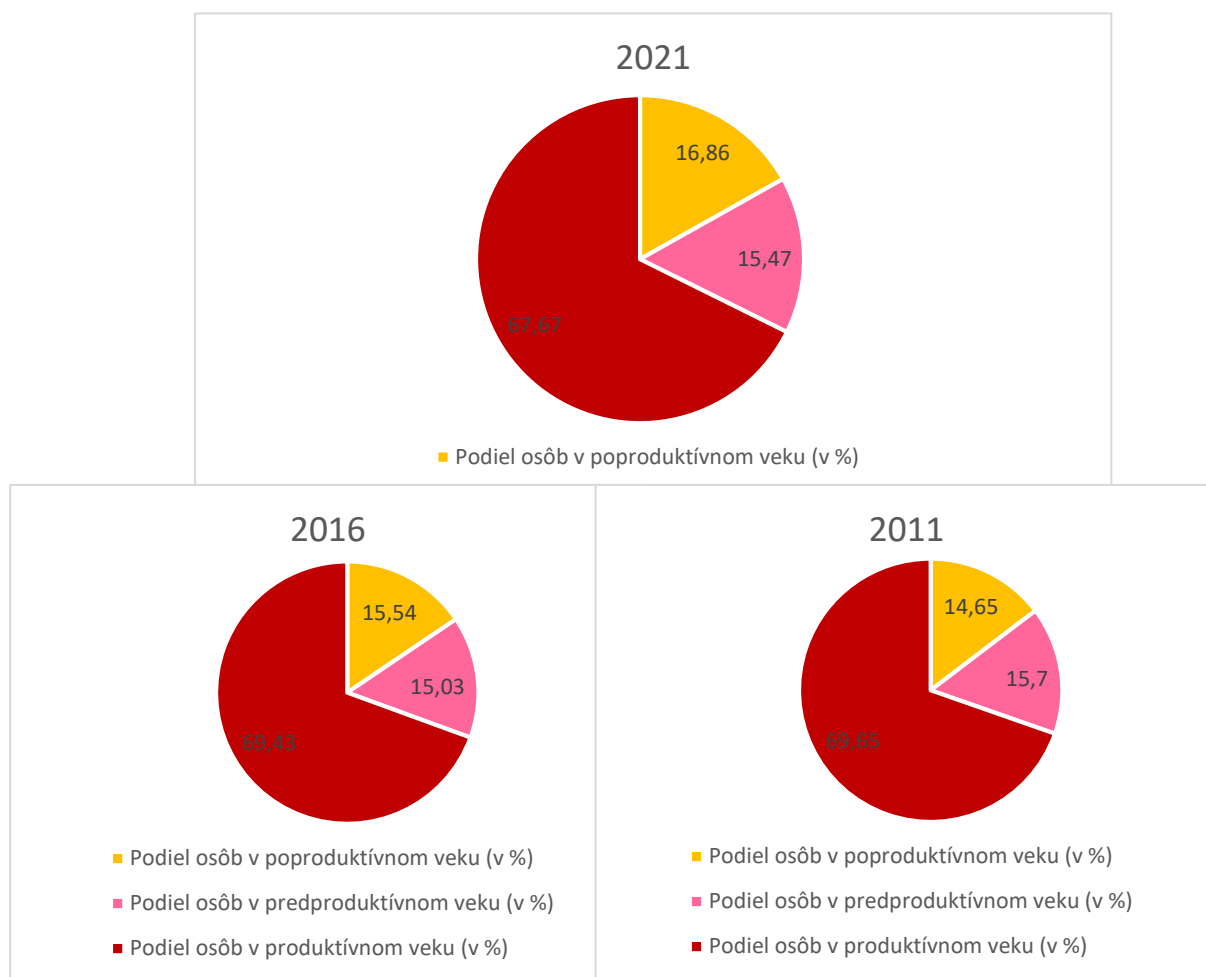

³⁾ http://datacube.statistics.sk#!/view/sk/vbd_dem/om7106rr/v_om7106rr_00_00_00_sk.

⁴⁾ http://datacube.statistics.sk#!/view/sk/vbd_dem/om7017rr/v_om7017rr_00_00_00_sk.

V priebehu sledovaného obdobia 2010-2020 bola v roku 2020 vyššia mortalita ako natalita. Najviac obyvateľov, počas sledovaného obdobia 2010-2020, zomrelo v roku 2011.

Graf č. 4 Vekové zloženie obyvateľstva okresu Sobrance v rozmedzí 10 rokov⁵⁾

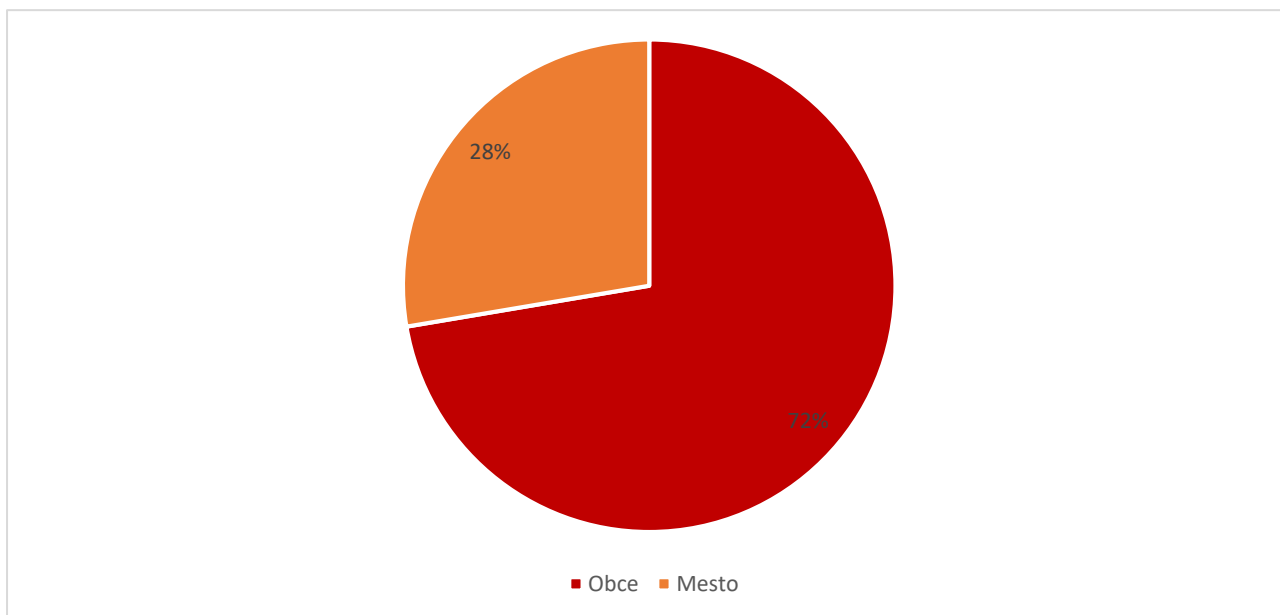

Územie okresu zahŕňa 37 obcí s počtom obyvateľov nižším než 499, čo tvorí 78,72 % z celkového počtu obcí, 9 obcí s počtom obyvateľov od 500-999, 1 obec s počtom obyvateľov 1000-3499 a jedno mesto. Je ním okresné mesto Sobrance. Okrem okresného mesta je územie tvorené vidieckymi oblasťami.

V obciach okresu Sobrance žije 72 % obyvateľov z celkového počtu. V osídleniach mestského typu žije 28 % obyvateľov.

⁵⁾ http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/vbd_dem/om7007rr/v_om7007rr_00_00_00_sk.

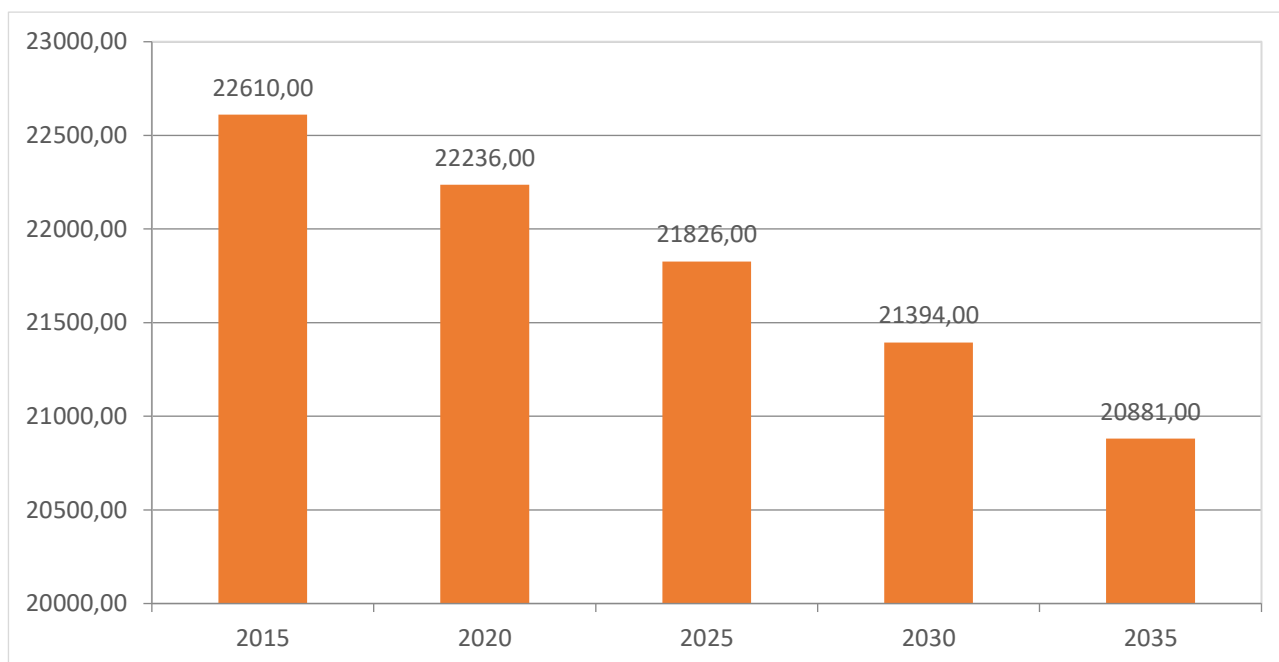
Graf č. 5 Percentuálne vyjadrenie obyvateľov žijúcich v mestách a obciach⁶⁾

V porovnaní s hustotou obyvateľov KSK (118,71 obyv./km²) a okresov spadajúcich do daného kraja, má okres Sobrance najnižšiu hustotu obyvateľov (42,33 obyv./km²), na čom má podiel aj samotná rozloha okresu a veľkostná štruktúra obcí. Túto hodnotu je možné považovať za nízku aj vzhľadom na priemer za SR (111,33 obyv./km²).

Podľa prognóz vývoja stavu obyvateľstva do roku 2035 je predpokladaný kontinuálny pokles na hodnotu 20 881 obyvateľov v porovnaní so súčasnými 22 236.

Graf č. 6 Prognóza vývoja stavu obyvateľstva v okrese Sobrance do roku 2035⁷⁾

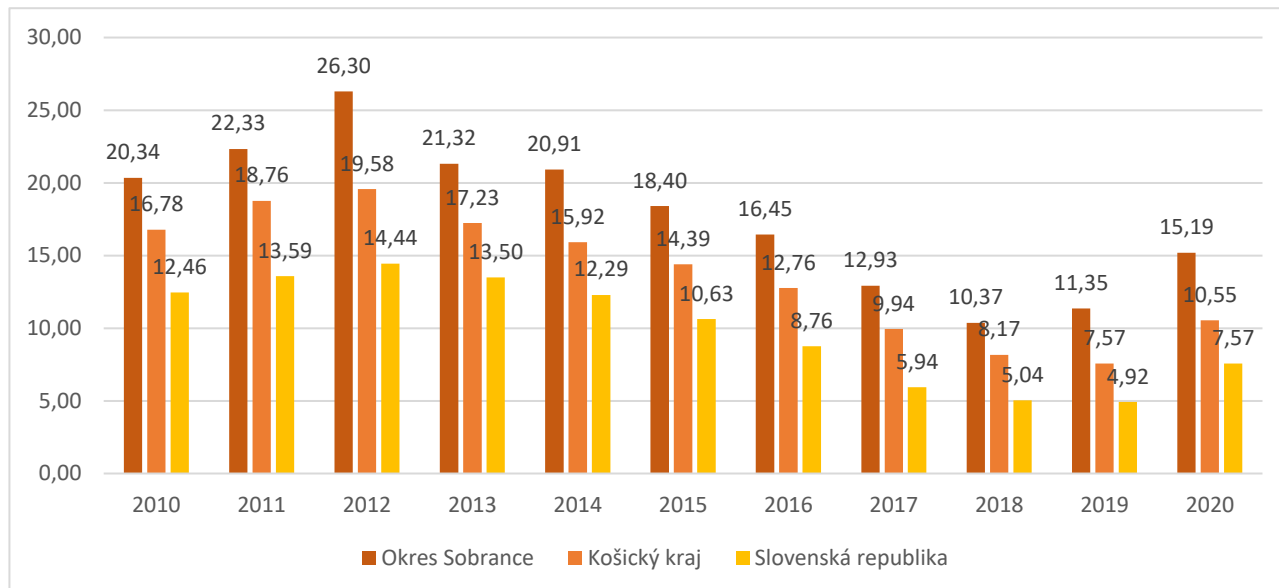
⁶⁾ http://datacube.statistics.sk:#!/view/sk/VBD_DEM/om7102mr/v_om7102mr_00_00_00_sk.

⁷⁾ www.infostat.sk.

1.2. Nezamestnanosť

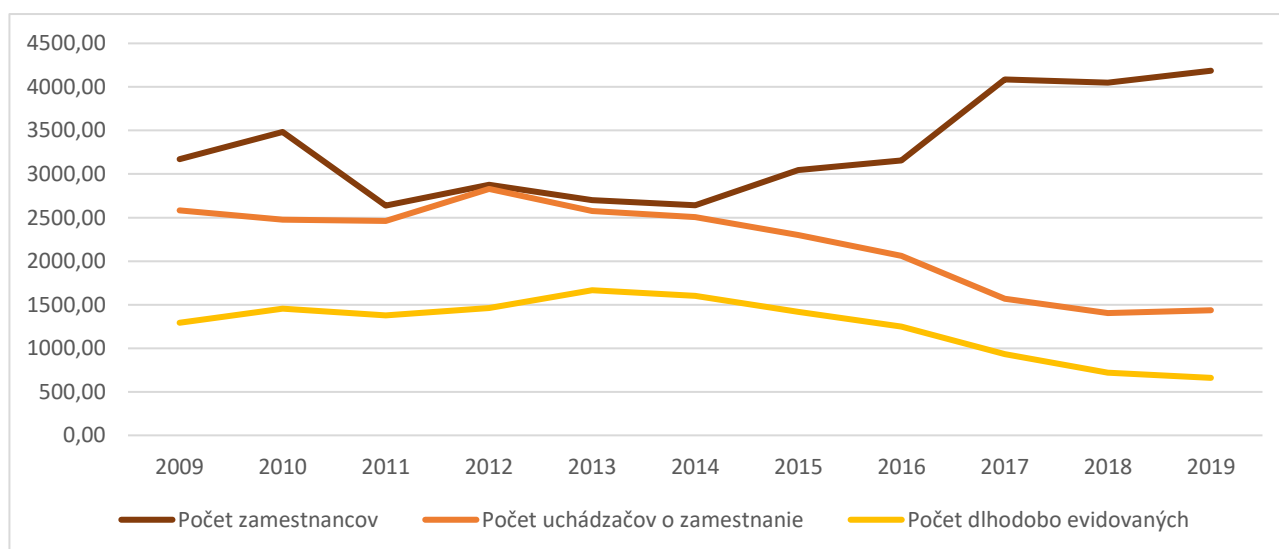
Miera evidovanej nezamestnanosti v okrese Sobrance bola k 31.12.2020 na úrovni 15,19 %. Okres je druhý v poradí s najvyššou mierou nezamestnanosti v rámci KSK, aj napriek tomu, že disponibilný počet UoZ klesol ku koncu roka 2018 na hodnotu 1 076, čo bola v sledovanom období pred nástupom pandémie COVID-19 najnižšou hodnotou za obdobie posledných 10 rokov. Miera nezamestnanosti v okrese Sobrance je však dlhodobo nad slovenským priemerom.

Graf č. 7 Miera evidovanej nezamestnanosti v okrese Sobrance v porovnaní so SR a KSK⁸⁾

Špecificky za obdobie realizácie Akčného plánu rozvoja okresu Sobrance (2016-2019) zaznamenávame pokles miery evidovanej nezamestnanosti o 1,26 %, čo neprevyšuje krajský (2,21 %), ale prevyšuje celoslovenský priemer (1,19 %). Najnižšiu hodnotu za sledované obdobie dosahuje miera evidovanej nezamestnanosti v roku 2018. Najvýraznejší pokles bol dosiahnutý medzi rokmi 2016 a 2018 (6,08 %). Medzi rokmi 2019 a 2020 však opätovne zaznamenávame v okrese Sobrance vyšší medziročný nárast (3,84 %) než v KSK (2,98 %) a SR (2,65 %).

Graf č. 8 Počet zamestnancov, UoZ a dlhodobo nezamestnaných UoZ⁹⁾

⁸⁾ http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_SK_WIN/pr3108rr/v_pr3108rr_00_00_00_sk.

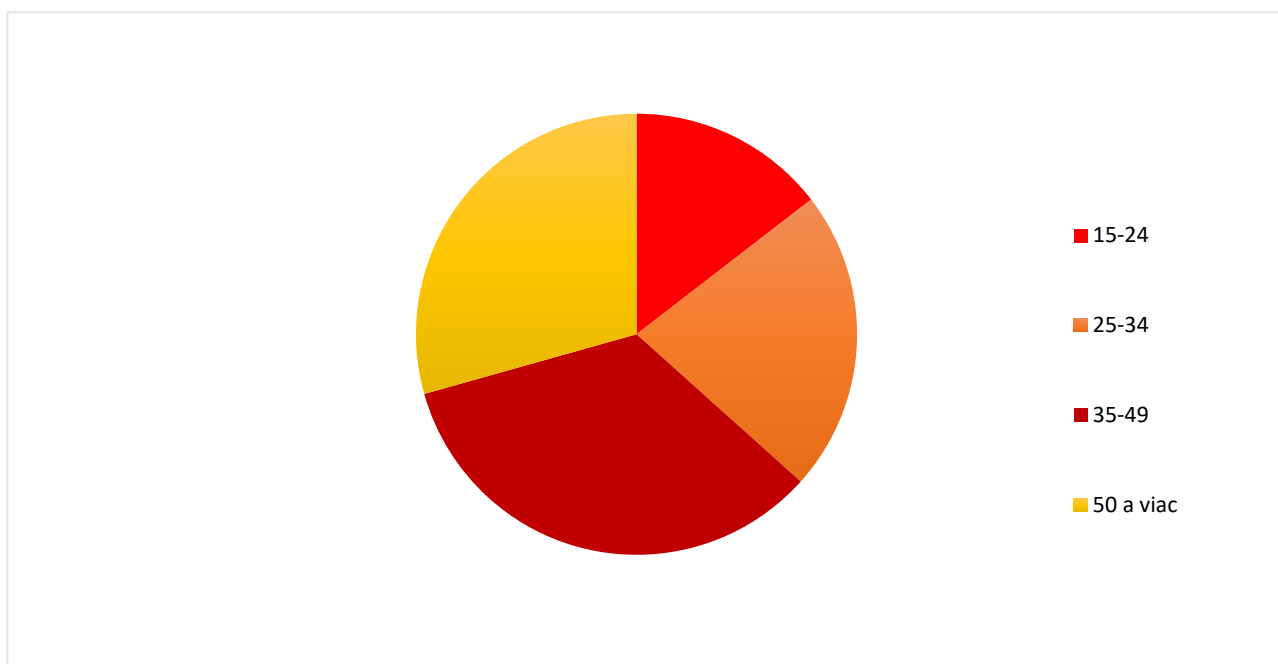
⁹⁾ http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_SK_WIN/pr3106rr/v_pr3106rr_00_00_00_sk.

Celkový počet zamestnancov v okrese Sobrance vzrástol od roku 2009 do roku 2019 o 3,2 %. Tempo rastu počtu zamestnancov bolo hlboko pod priemerom kraja. V porovnaní s priemerom SR rástol počet zamestnancov za sledované obdobie iba desatinovým tempom. Z celkového počtu UoZ patrí do skupiny dlhodobo nezamestnaných občanov až 50,39 %. Okres Sobrance má spomedzi všetkých okresov KSK štvrtý najnižší podiel dlhodobo evidovaných UoZ.

Z hľadiska vekovej štruktúry UoZ dominujú UoZ vo veku od 35 do 49 rokov-2 891, ktorí tvoria 36,85 % z celkového počtu UoZ.

Špecificky v okrese Sobrance sa stretávame v období rokov 2010-2020 s nárastom počtu UoZ od roku 2019 vo veku nad 50 rokov, ktorý v súčasnosti dosahuje 525 osôb, čo je 29,36 % z celkového počtu UoZ. Najväčšia miera UoZ je v kategórii 35-49 rokov. Počet UoZ v danej kategórii je 608, čo predstavuje 34 %.

Graf č. 9 Podiel UoZ podľa veku v okrese Sobrance¹⁰⁾

¹⁰⁾ http://datacube.statistics.sk#!/view/sk/VBD_SK_WIN/pr3107rr/v_pr3107rr_00_00_00_sk.

Mapa č. 1 Podiel dlhodobých UoZ na celkovej počte UoZ na konci roka 2021 (spracované MIRRI SR na základe údajov zo Štatistického úradu SR)

1.3. Vzdelávanie

V rámci vzdelanostnej štruktúry obyvateľstva okresu Sobrance dominujú obyvatelia s úplným stredným vzdelaním s maturitou v podiele 25,98 %, učňovským a odborným vzdelaním (bez maturity) s podielom 25,59 % a základným vzdelaním s podielom 17,51 %.

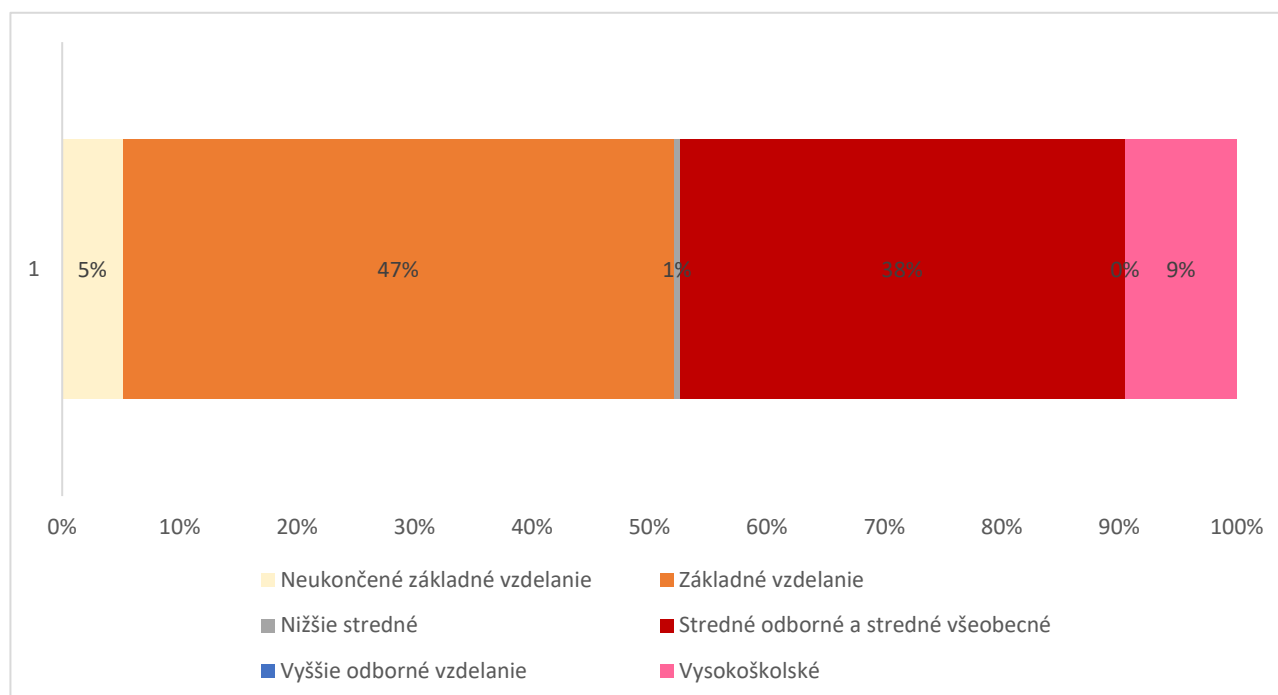
V okrese sa nachádza 19 materských škôl, v ktorých je prijatých 488 detí. Na základe prepočtov Inštitútu vzdelávacej politiky podľa údajov Registra fyzických osôb (údaje z roku 2020) a Rezortného informačného systému Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR (údaje z roku 2020) v okrese Sobrance navštevovalo predškolské zariadenia 67 % 5-ročných detí. V sieti škôl je zaradených 13 plne organizovaných základných škôl. V rámci každoročne organizovaného celoslovenského testovania piatakov v predmetoch matematika, slovenský jazyk a literatúra na reprezentatívnej vzorke žiakov sa v roku 2020 v kategórii matematika okres Sobrance umiestnil na dvadsiatom mieste odspodu celoslovenského rebríčka v kategórii „národný priemer“.

V testovaní zo slovenského jazyka a literatúry sa okres Sobrance umiestnil na dvadsiatom mieste odspodu v kategórii „národný priemer“. Podiel žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia v okrese Sobrance je viac ako 5 %. V okrese je 1 základná umelecká škola v Sobranciach. V okrese Sobrance sa tiež nachádza 1 špeciálna škola.

V okrese Sobrance sú 2 stredné školy (z toho 1 gymnázium, 1 stredná odborná škola). Nenachádza sa tu priamo ani jedna vysoká škola. Najväčší podiel UoZ z celkového počtu UoZ tvorí skupina obyvateľov s ukončeným základným vzdelaním, teda 526 UoZ, čo je 47 %. Významný je podiel UoZ s ukončeným stredným odborným vzdelaním v počte 424 (38 %).

Podiel UoZ s nedokončeným základným vzdelaním a ukončeným základným vzdelaním tak tvorí 52,1 % UoZ.

Graf č. 10 Podiel UoZ podľa dosiahnutého vzdelania (údaje k 31.12.2021)¹¹⁾

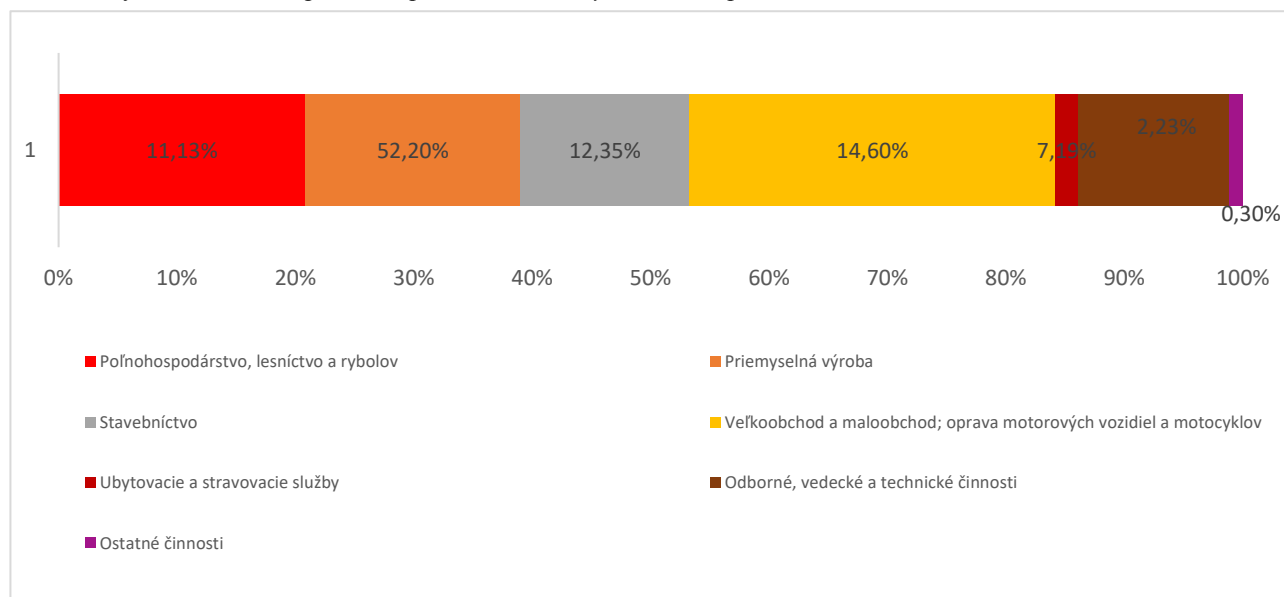
¹¹⁾ https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/nezamestnanost-mesacne-statistiky/2022.html?page_id=1153450.

1.4. Podnikateľské prostredie a príjmy

Na konci roka 2019 pôsobilo na území okresu Sobrance 343 podnikov, teda 1,34 % z celkového počtu podnikov evidovaných v KSK. V okrese dominujú podniky spĺňajúce veľkostnú kategóriu malé stredné podniky, 181 podnikov sú zamestnávateľmi do 49 zamestnancov a 8 podnikov zamestnávajúcich od 50–249 zamestnancov. V okrese sa nenachádza žiaden podnik s počtom zamestnancov nad 250. Počet podnikov a počet živnostníkov v okrese každoročne rastie.

Z hľadiska predmetu podnikania dominuje v štruktúre podnikateľského sektora veľkoobchod a maloobchod. 80 subjektov s činnosťou v oblasti veľkoobchod a maloobchod tvorí 23,32 %, 54 subjektov s činnosťou v oblasti poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov tvorí 15,74 %, 47 subjektov s priemyselnou činnosťou tvorí 13,70 % a 37 subjektov s činnosťou stavebníctvo tvorí 10,79 %.

Graf č. 11 Štruktúra podnikov podľa ekonomických činností podľa SK NACE za rok 2020¹²⁾

Stav priamych zahraničných investícií do okresu (kumulácia prílevu) Sobrance dosahoval v roku 2020 0 EUR. Najväčšou skupinou právnických osôb v riešenom území sú obchodné spoločnosti s 56,13 % zastúpením. Právnické osoby okresu tvoria 1,64 % z celkového počtu právnických osôb pôsobiacich v kraji. Ku koncu roka 2020 bolo v území ekonomicky aktívnych 923 súkromne podnikajúcich fyzických osôb – živnostníkov. Samostatne zárobkovo činné osoby pôsobia najmä v stavebníctve, veľkoobchode a maloobchode, priemysle a poľnohospodárstve.

Priemerná nominálna mzda zamestnancov v okrese bola v roku 2020 na úrovni 1 045 EUR. Bola štvrtou najnižšou v KSK. Celoslovenský priemer je o 221 EUR vyšší. Priemerná nominálna mzda v okrese Sobrance je na úrovni 82,54 % z celoslovenského priemeru.

V okrese Sobrance evidujeme v roku 2020 3 priemyselné závody s 20 a viac zamestnancami. Hrubý obrat priemyselných závodov v okrese začal v období 2015 až 2020 rásť rýchlejšie než v predchádzajúcom období čo kopíruje celoslovenský trend v tejto oblasti.

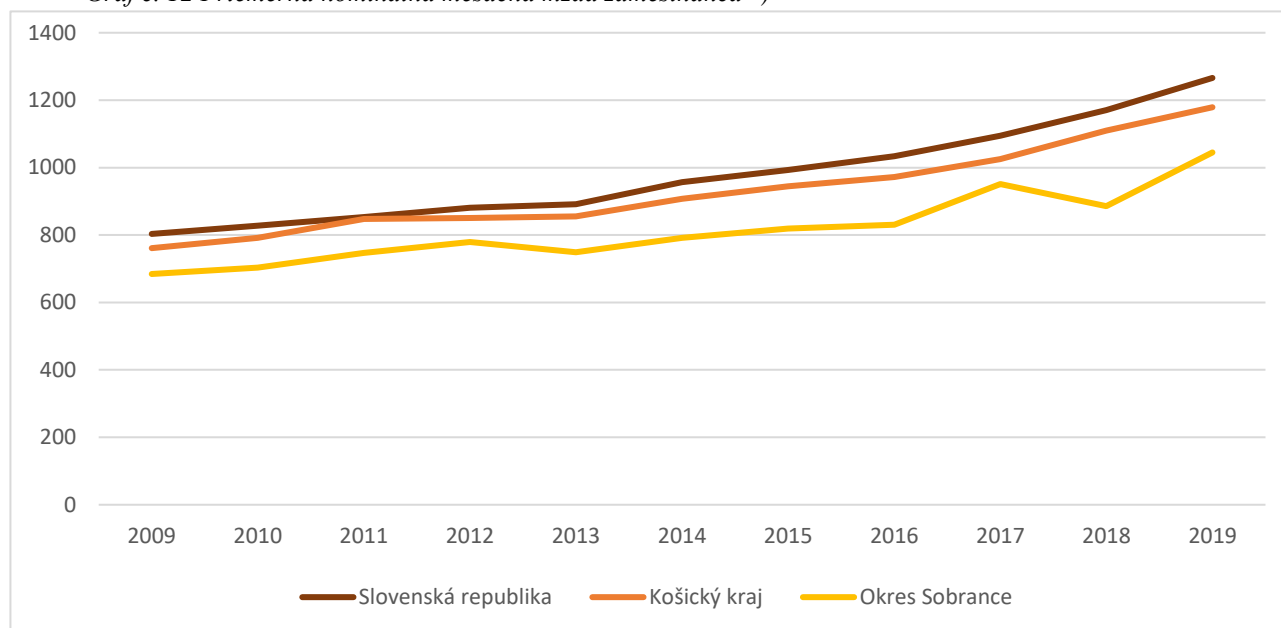
V okrese má najvýznamnejšie zastúpenie potravinársky priemysel, sústredený prevažne v okresnom meste.

Územie okresu je takmer celé odlesnené, väčšinu poľnohospodárskej pôdy tvorí orná pôda.

¹²⁾ http://datacube.statistics.sk/#!/report/sk/VBD_SK_WIN/og3005rr/i5BB416A35769411D98C42448731CAA2F.

Pestuje sa pšenica a jačmeň. cukrová repa, kukurica, tabak, zelenina, lucerna aj konope.

Graf č. 12 Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca¹³⁾

Okres Sobrance historicky dominoval v oblasti poľnohospodárskej a potravinárskej výroby, ktorej úpadok významne ovplyvnil vývoj priemyslu v okrese Sobrance. V 90-tych rokoch minulého storočia došlo po zmene spoločenského zriadenia k zmenám v štruktúre priemyslu. Nosným odvetvím sa stal spracovateľský priemysel zameraný prevažne na spracovanie kovov. Rozvinutý je aj stavebný priemysel. V lokalite je nedostatočne zastúpený elektrotechnický priemysel.

Z celkovej rozlohy okresu Sobrance zaberajú lesné pozemky plochu 14 540 ha. Štátna správa registruje 31 pozemkových spoločností, 41 uznaných poľných revírov, ktoré obhospodarujú plochu 96 226 ha poľovnej plochy. Na území okresu sa nachádzajú jedinečné prírodné územia európskeho významu, CHKO Vihorlat, NPR Morské oko, drevené kostolíky Karpatského oblúka (Inovce, Ruská Bystrá).

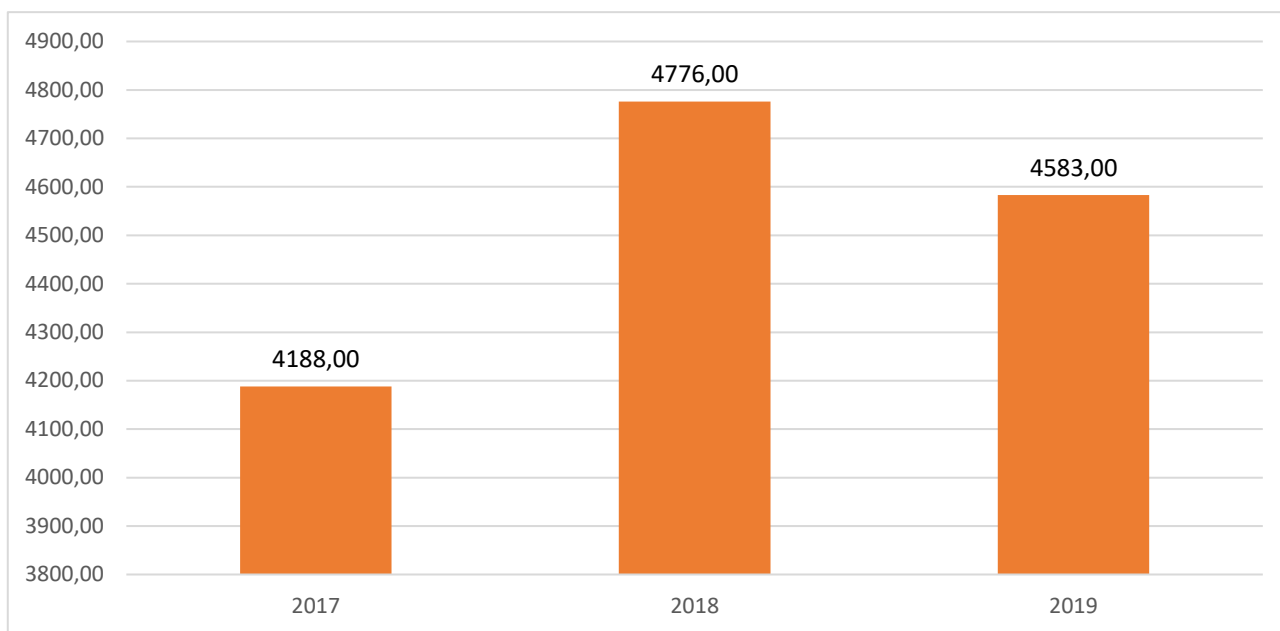
Okres Sobrance disponuje 78 748 ha poľnohospodárskej pôdy. Z tejto výmery je 57 052 ha ornej pôdy, 16 058 ha trvalo trávnych porastov, 1 778 ha viníc, 671 ha sádov a 3 188 ha záhrad.

Hospodárstvo okresu je slabo rozvinuté. Priemyselná výroba je zastúpená v malej miere kožiarskou výrobou, strojárstvom a odevnou výrobou. Na vývoj poľnohospodárskej produkcie mala vplyv transformácia a privatizácia družstiev, nedostatok financií, zastaraná poľnohospodárska technika. Nepriaznivo na vývoj hospodárstva pôsobí výrazná migrácia, najmä odchod mladých ľudí, a prirodzený úbytok obyvateľstva.

Hrubý obrat priemyselných závodov v okrese začal v období 2018 až 2019 klesať, pričom v predchádzajúcom období ročne rástol. Ide teda o opak celoslovenského trendu v tejto oblasti.

¹³⁾ http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_SK_WIN/np3110rr/v_np3110rr_00_00_00_sk.

Graf č. 13 Hrubý obrat priemyselných závodov v okrese Sobrance v rokoch 2017-2019¹⁴⁾

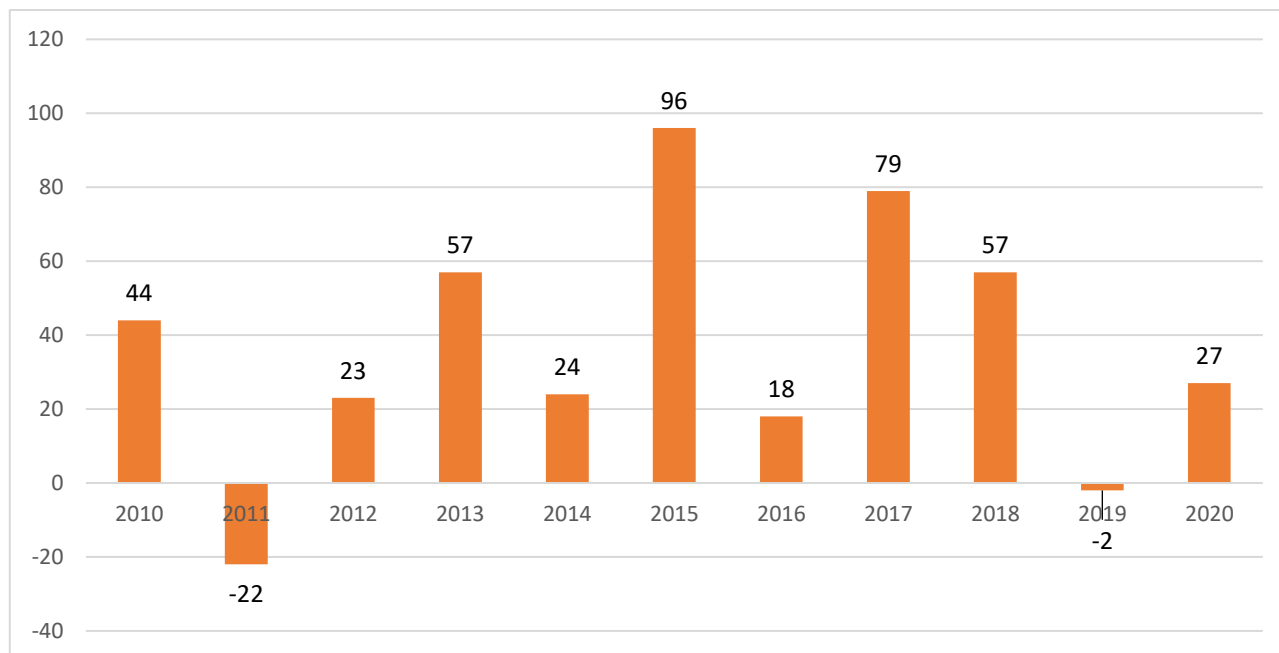
1.5. Migrácia

Migrácia z okresu Sobrance zaznamenáva z dlhodobého hľadiska negatívny trend. Mimo hraníc okresu sa sťahuje od roku 2018 nižší počet ľudí. Do okresu prichádza v priebehu daného obdobia viac ľudí, než z neho odchádza. V období posledných 10-tich rokov (2010-2020) v dôsledku migrácie vzrástol počet obyvateľov okresu Sobrance o 401 obyvateľov. Tento trend celkovo nekopíruje situáciu v KSK.

Z okresu sa sťahujú najmä mladí ľudia v produktívnom veku. Najčastejšie odchádzajú ľudia z okresu do Košíc, Bratislavy a do okresu Michaloviec.

¹⁴⁾ http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_SK_WIN/pm3002rr/v_pm3002rr_00_00_00_sk.

Graf č. 14 Vývoj migračného salda v okrese Sobrance v období rokov 2010 -2020¹⁵⁾

Migrácia medzi okresmi a krajinami sa do veľkej miery negatívnym spôsobom viaže aj na vlastníctvo nehnuteľností. V tejto oblasti je SR s krajinou na európske pomery nadmerným podielom nehnuteľností v osobnom vlastníctve. V rámci krajín EU 27 je Slovensko s podielom 90,9 % treťou krajinou v poradí s najvyšším podielom obydľí v osobnom vlastníctve.

Na základe uvedených skutočností je možné konštatovať, že migrácia osôb v produktívnom veku mimo hraníc z okresu prebieha v stále vyššej miere a to aj napriek významnej prekážke v podobe vlastníctva nehnuteľností v týchto okresoch.

1.6. Dopravná infraštruktúra

Okresom prechádza významný dopravný ťah, medzinárodná cesta Košice - Užhorod. Štátnu hranicu prekračuje na preťaženom hraničnom priechode Vyšné Nemecké. V okrese nie je železničná trať. Turisticky najvyhľadávanejšími miestami sú jazero Morské oko, pohorie Vihorlat a Sobranecké kúpele.

Okres Sobrance má rozlohu 538 km². Nachádza sa na samotnom východe republiky a hraničí s Ukrajinou. Na severe susedí s dvoma okresmi Prešovského kraja Humenným a Sninou a na západe s okresom Michalovce v KSK. Územie okresu sa rozprestiera vo východnej časti Východoslovenskej nížiny, na severe zasahuje do Vihorlatských vrchov a Beskydského predhoria. Najvyššie položený bod je na Popiečnom vrchu vo Vihorlatských vrchoch na hraniciach s Ukrajinou vo výške 1024 metrov nad morom.

Cestná sieť okresu je tvorená cestami I. triedy v dĺžke 21,40 km, II. triedy 29,70 km, III. triedy 129 km.

Okres je prepojený na medzinárodný cestný ťah štátnej cesty I/50 smerom na hraničný priechod Vyšné Nemecké – Užhorod (Ukrajina).

Z hľadiska bezpečnosti cestnej premávky je kritickou lokalitou z hľadiska nehodovosti prietah mestom Sobrance. K zlepšeniu situácie a k eliminovaniu súčasného nepriaznivého stavu by malo

¹⁵⁾ http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_DEM/om7106rr/v_om7106rr_00_00_00_sk.

čiastočne prispieť stavba „Rekonštrukcia cesty I/50 – Sobrance – Prieťah“, ktorá bola daná do užívania v októbri 2006. Výhľadovo a komplexne bude dopravná situácia riešená až výstavbou diaľničného úseku D1.

Železničná sieť v okrese nie je vybudovaná.

Hustota cestnej siete je 0,306 km/km². Spolu je v okrese Sobrance 13 cyklotrás v dĺžke 155 km. Nachádzajú sa tu tri trasy žltej farby, ktoré majú dĺžku 8,3 km, a to Križovatka Ruská Bystrá - Ruská Bystrá (drevený kostolík), cyklotrasa Pod Potašňou - Potašňa a cyklotrasa č. 8880. V okrese Sobrance vedie jedna trasa zelenej farby v dĺžke 6,4 km (č. 5876) a šesť trás modrej farby, ktoré majú dĺžku 99 km. Sú nimi cyklotrasa Okolo morského oka, cyklotrasa č. 2888, Cyklistický chodník ikon (č. 2875), cyklotrasa Krčava - Jovsa a cyklotrasa Jasenov - Vyšná Rybnica. Tri trasy inej farby majú spolu dĺžku 41 km. Ide o cyklotrasu Senné rybníky, Nižná Rybnica - Jasenov a Vyšná Rybnica - Remetské Hámre.

1.7. Cestovný ruch

Z pohľadu potenciálu cestovného ruchu pre sobranecký okres je charakteristická príťažlivá prírodná scenéria dotváraná jedinečnou biodiverzitou. Na svojom území má bohatú sieť chránených území rôznych kategórií. Jediným veľkoplošným chráneným územím je chránená krajinná oblasť Vihorlat a v rámci nej niekoľko známych prírodných a národno – prírodných rezervácií (Morské oko, Jedlinka, Lysák, Malé Morské oko). Rovnako bohaté a pestré je aj zastúpenie v oblasti kultúry, kultúrnych pamiatok a historického dedičstva (drevené kostolíky, zrúcaniny hradov a opevnení). Multikultúrny charakter regiónu zvyrazňuje prítomnosť a vzájomné prelínanie zemplínskeho a rusínskeho kultúrneho prejavu. Vinárska tradícia sobraneckej oblasti je reprezentovaná známymi značkami kvalitných značkových vín Tibava a Orechová. Na území okresu je vybudovaná sieť udržiavaných turistických chodníkov, avšak bez napojenia na existujúce trasy susediacich regiónov.

Sobranecké kúpele sa nachádzajú 2 km od mesta Sobrance, v minulosti boli osadou obce Horňa. Ležia v centre areálu listnatých lesov parkového charakteru. Prvá zmienka o kúpeľoch je z roku 1336, keď boli vo vlastníctve grófa Sztárayho. Boli spomenuté ako soľné pramene. Sobranecké kúpele, tak ako aj mnoho ostatných podobných objektov, boli takmer zničené v II. sv. vojne počas prechodu frontu a po jej ukončení už nedosiahli svoju bývalú úroveň. Časť objektov (napr. Sztárayovská vilka, odborný objekt Hlavného prameňa) bola síce zrekonštruovaná, boli vybudované aj nové objekty (liečebno-ubytovací pavilón), avšak Sobraneckým „kúpeľom“ sa štatút kúpeľov už nevrátil.

Sú tu známe 4 minerálne pramene: Hlavný (Kúpeľný) - slaná, zemitá sírna hypotonická studená voda s celkovou mineralizáciou 9.466,8 mg.l⁻¹, teplota: 15,5 °C, výdatnosť: cca 0,3 l.s⁻¹. Očný - sírna hypotonická studená voda Okenec - sírna, zemitá, hypotonická studená voda Baškovský - sírna hypotonická studená voda V minulosti boli minerálne vody aplikované na choroby kožné, reumatické, látkovej výmeny, ženské, nervové, žalúdočné a črevné a na liečbu málokrvnosti.

V nedávnej minulosti tu pracovalo Rehabilitačné centrum nemocnice v Michalovciach (ORLÚ), neposkytovalo však liečebnú starostlivosť kúpeľného typu. Budovy kúpeľného areálu a pozemky pod budovami sú v súkromnom vlastníctve. Okolité pozemky (lesy) celého kúpeľného areálu sú vlastníctvom štátu.

Múzeum gitár Sobrance je jediné gitarové múzeum v Európe a druhé na svete. Ďalšie sa nachádza v americkom Nashville. Návštevníci si tu môžu prezrieť takmer kompletnú zbierku elektronických gitár (asi 120 kusov) z obdobia rokov 1947 – 1980. Najvzácnejším exponátom je česká gitara Gracioso, na ktorej začínal svoju kariéru George Harisson. Sú tu aj vzácne kusy, ktoré múzeu podaroval Petr Janda z Olympicu, Maťo Ďurinda z Tublatanky a iné osobnosti slovenskej hudobnej

scény. Súčasťou stálej expozície je aj rozsiahly obrazový materiál. Obsahuje dokumentáciu o zrode, vývoji a obdobiach legendárnej skupiny Beatles s výkladom o gitarách, na ktorých liverpoolské kvarteto hralo v časoch svojej najväčšej slávy. Súčasťou múzea je aj keramická dielňa, v ktorej si návštevníci môžu vyskúšať prácu s hlinou.

Ubytovacie zariadenia v okrese Sobrance tvoria 1,63 % z celkového počtu ubytovacích zariadení v kraji.

Z celkového počtu návštevníkov v kraji tvorili návštevníci v okrese Sobrance len 0,29 %. V okrese sa nachádza 6 ubytovacích zariadení s celkovou kapacitou lôžok 93. Počet návštevníkov v týchto zariadeniach bol v roku 2020 v absolútnych číslach 661 osôb. Počet prenocovaní návštevníkov tvoril 1 351.

Z hľadiska kapacít a výkonov ubytovacích zariadení možno konštatovať, že vzhľadom na veľkosť okresu Sobrance je cestovný ruch v porovnaní s ostatnými okresmi rozvinutý veľmi slabo. Podiel ubytovacích zariadení v okrese Sobrance na celkových výkonoch kraja je len 2,9 %.

Návštevnosť začala postupne rásť od roku 2015. V roku 2014 sa prepadla na najnižšiu hodnotu za posledných 10 rokov, čo je v protiklade so všeobecným trendom zvýšenia miery turistického ruchu v rámci SR v sezóne 2020.

Graf č. 15 Počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v okrese Sobrance¹⁶⁾

1.8. Bývanie a infraštruktúra

Domácnosti v KSK vykazujú na základe zisťovaní EU SILC nadpriemerný podiel výdavkov na bývanie z celkových čistých výdavkov v porovnaní s priemerom za SR. Rovnako aj tu platí slovenský trend zvyšovania podielu obydľí v osobnom vlastníctve.

Na území okresu prevládajú bytové domy s jedným bytom, ktoré tvoria podiel 75,47 %. Druhú najväčšiu skupinu tvoria bytové domy s tromi a viacerými bytmi. V okrese Sobrance sa ich nachádza až 24,53 %.

V okrese Sobrance sa nenachádzajú byty v nebytových budovách a ani byty s dvomi bytmi. Bytov v budovách s jedným bytom je neobývaných 0 %. Vybudovaný verejný vodovod v okrese Sobrance

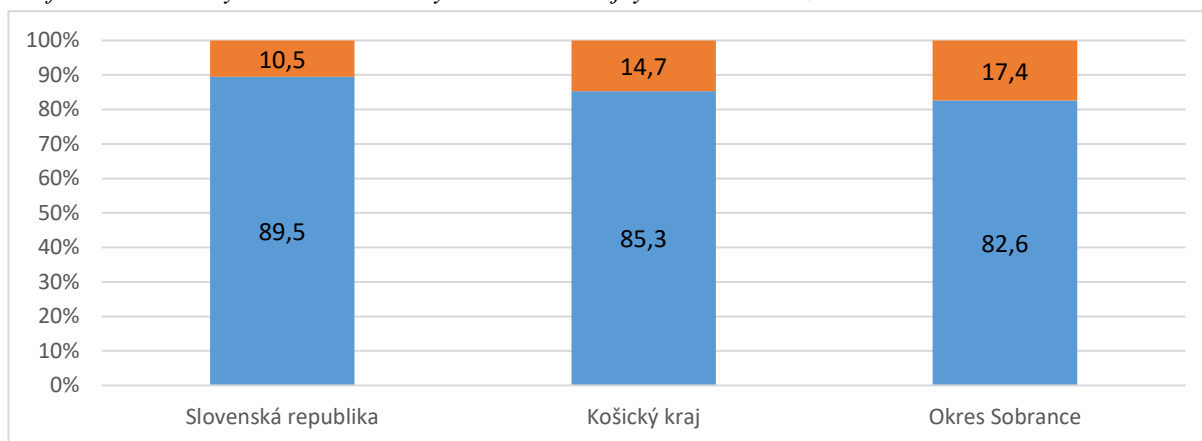
¹⁶⁾ http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_SK_WIN/cr3002rr/v_cr3002rr_00_00_00_sk.

malo v roku 2019 iba 76,8 % obyvateľov, čo je výrazne pod mierou pokrytia vodovodom v kraji, kde zaznamenávame až 85,3 % pripojenosť. Miera pripojenosti k vodovodu v SR je 89,5 %.

V okrese Sobrance bolo vyšetrených 63 vzoriek pitných vôd (preverovací a kontrolný monitoring). Z celkového počtu 63 vzoriek, bola v 4 vzorkách pitných vôd (6,35 %) prekročená limitná hodnota stanovená vyhláškou MZ SR č. 247/2017 Z. z.. Jednorazovo bola prekročená medzná hodnota mikrobiologického ukazovateľa koliformné baktérie vo verejnom vodovode obcí Hlivišťa, Husák a Podhorod', v ukazovateli Enterokoky a kultivovateľné mikroorganizmy pri 22° C vo verejnom vodovode obce Podhorod'. Limitná hodnota fyzikálno – chemického ukazovateľa železo bola prekročená vo verejnom vodovode obce Remetské Hámre.

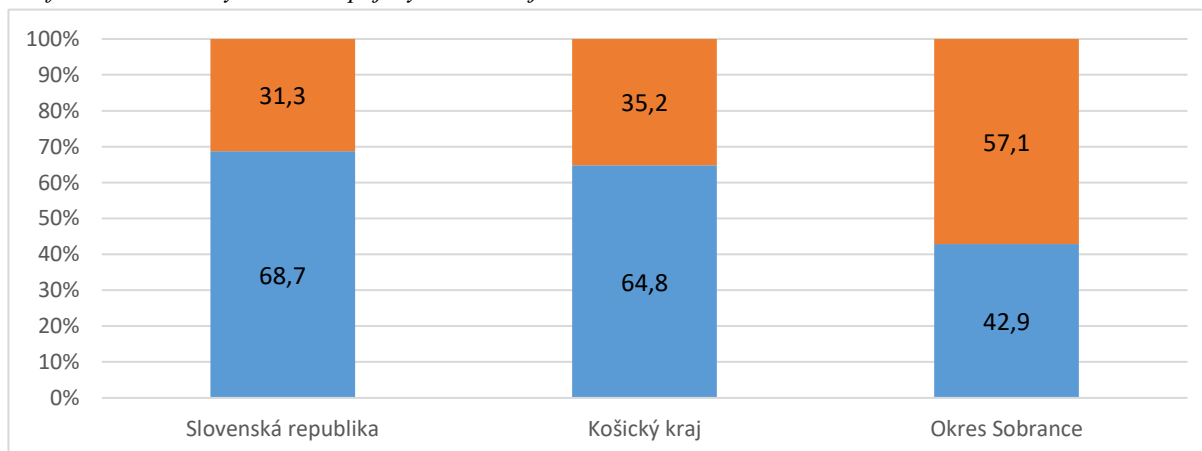
Opakovanými odbermi vzoriek pitných vôd prekročenie limitných hodnôt mikrobiologických a fyzikálno – chemických ukazovateľov nebolo potvrdené. V okrese Sobrance je verejný vodovod v 1 meste a 36 obciach. Voda pre vodárenské účely v okrese Sobrance je získavaná čerpaním podzemnej vody sústavou vodárenských studní (vrtné a kopané) a z jedného povrchového vodárenského zdroja.¹⁷⁾

Graf č. 16 Podiel obyvateľov zásobovaných vodou z verejných vodovodov za rok 2019¹⁸⁾

V rámci okresov KSK vykazuje okres Sobrance piatu najnižšiu úroveň napojenia na verejnú kanalizáciu. Na verejnú kanalizáciu s ČOV bolo v roku 2019 pripojených 42,90 % obyvateľov okresu, čo je až o 21,9 % menej oproti miere pripojenosti v kraji a o 25,8 % menej oproti miere pripojenosti SR.

Graf č. 17 Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizačnú sieť s ČOV za rok 2019¹⁹⁾

¹⁷⁾ https://ruvzmi.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=151:verejny-vodovod-v-okresoch-michalovce-a-sobrance&catid=101&showall=1&Itemid=663.

¹⁸⁾ http://datacube.statistics.sk/#/view/sk/VBD_SK_WIN/vh3001rr/v_vh3001rr_00_00_00_sk.

¹⁹⁾ http://datacube.statistics.sk/#/view/sk/VBD_SK_WIN/vh3001rr/v_vh3001rr_00_00_00_sk.

1.9. Marginalizované komunity a sociálne služby

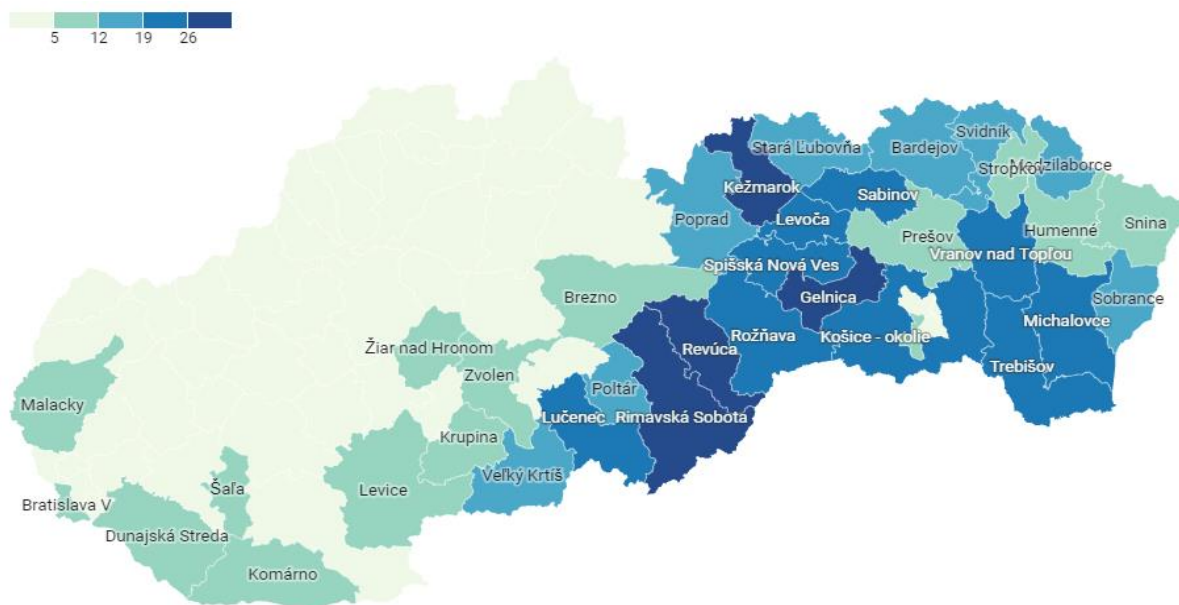
V okrese sú podľa sčítania obyvateľov domov a bytov významne zastúpené 3 národnosti, okrem slovenskej s 85,27 %, taktiež rómska s 5,86 %, maďarská s 1,49 % zastúpením a ukrajinská s 1,93 %.

Na základe kvalifikovaného odhadu z Atlasu rómskych komunít 2019 je rómske obyvateľstvo v okrese Sobrance zastúpené podielom 12,9 %. 9 % obyvateľov okresu žije v MRK. Ide o lokality v ktorých žijú obyvatelia kategorizovaní pri zbere dát zástupcami obce ako Rómovia v podmienkach koncentrovanej chudoby, to znamená deprivácií v oblasti typu a kvality bývania, pokrytia základnou infraštruktúrou ako aj dostupnosti verejných služieb.

Z celkového počtu 47 obcí okresu bolo do Atlasu rómskych komunít zaradených 12 obcí, čo indikuje že 25 % obcí v okrese Sobrance disponuje časťami, ktoré sú na tom z hľadiska dostupných indikátorov kvality života ešte horšie ako je štandardom u ich bežných obyvateľov. Z uvedených 47 obcí sú 2 také, kde marginalizované rómske obyvateľstvo tvorí 50 % celkového obyvateľstva a viac.

Z 12 obcí zaradených do atlasu rómskych komunít sú 2 obce, ktoré nemajú dostupný verejný vodovod, len 2 obce majú dostupnú verejnú kanalizáciu, v troch obciach sa nachádza komunitné centrum.

Mapa č. 2 Podiel rómskeho obyvateľstva na obyvateľstve okresov SR (údaje podľa Atlasu rómskych komunít v SR)

Mapa č. 3 Podiel rómskeho obyvateľstva na celkovom počte obyvateľov okresu Sobrance v roku 2019 (údaje podľa Atlasu rómskych komunít v SR)

1.10. Zhrnutie analýzy hospodárskeho, sociálneho a demografického stavu okresu

Najvýznamnejšie faktory ovplyvňujúce rozvoj okresu vyplývajúce z analýzy hospodárskeho, sociálneho a demografického stavu okresu podľa jednotlivých oblastí:

a) Demografická štruktúra

- Počtom obyvateľov sa okres zaraďuje medzi najmenší okres KSK;
- Vývoj počtu obyvateľov má klesajúci trend, je charakterizovaný kontinuálnym poklesom počtu obyvateľov, negatívny trend vývoja počtu obyvateľov;
- Okres Sobrance je štvrtý v poradí s najnižším percentuálnym podielom osôb v predproduktívnom veku;
- Vysoký podiel obyvateľstva v poproduktívnom veku;
- Väčšinový podiel obcí s počtom obyvateľov do 499;
- Odliv mladých a prirodzený úbytok obyvateľstva;
- Najnižšia hustota zaľudnenia v rámci KSK;

b) Nezamestnanosť

- Miera nezamestnanosti je dlhodobo nad slovenským priemerom;
- 2. najvyššia miera nezamestnanosti v rámci KSK;
- Spomedzi UoZ je najviac UoZ s ukončeným základným vzdelaním;
- Nízke tempo rastu počtu zamestnancov od roku 2017;
- Nízka vzdelanostná úroveň UoZ;
- Nízka tvorba nových pracovných miest;

c) Vzdelávanie

- Zaškolenosť 5-ročných detí vo výške 67 %;
- Dominancia obyvateľov s úplným stredným vzdelaním s maturitou a s učňovským alebo stredným odborným vzdelaním bez maturity;
- Podiel UoZ s ukončeným základným vzdelaním tvorí 52,1 % UoZ;

d) Podnikateľské prostredie a príjmy

- Zlá ekonomická produkčná výkonnosť okresu;
- Nízky, takmer nulový stav investícií;
- Každoročný nárast počtu podnikov a živnostníkov v okrese;
- Prevalha podnikov spĺňajúcich veľkostnú kategóriu malý podnik (do 49 zamestnancov);
- V okrese sa nenachádza žiaden podnik s počtom zamestnancov nad 250;
- Málo rozvinuté hospodárstvo;
- Vysoký potenciál vinohradníctva;
- Priemerná nominálna mzda v okrese Sobrance je na úrovni 82,54 % z celoslovenského priemeru;

e) Migrácia

- Migrácia z okresu Sobrance zaznamenáva z dlhodobého hľadiska negatívny trend;
- Odliv mladých ľudí v produktívnom veku;

f) Cestná infraštruktúra

- Okresom prechádza významný dopravný ťah Košice – Užhorod;
- V okrese sa nenachádza železnica;
- Okres je prepojený na medzinárodné cestné ťahy I50;

g) Cestovný ruch

- Príťažlivá prírodná scenéria okresu Sobrance dotvorená jedinečnou biodiverzitou;
- Bohatá sieť chránených území rôznych kategórií;
- CHKO Vihorlat;
- Bohatý potenciál v oblasti kultúry, kultúrnych pamiatok, historické dedičstvo;
- Vinárska tradícia;
- Vybudovaná sieť turistických chodníkov ale bez napojenia na trasy susediacich regiónov;
- Výhodná geografická poloha na rozvoj miestneho cestovného ruchu;

h) Bývanie a infraštruktúra

- Nízka miera pokrytia vodovodom;
- Okres Sobrance vykazuje piatu najnižšiu úroveň napojenia na verejnú kanalizáciu v rámci KSK;

i) Marginalizované komunity a sociálne služby

- Rómske obyvateľstvo je zastúpené v okrese podielom 13 %;
- V Atlase rómskych komunit je zaradených 12 obcí okresu;
- Takmer 25 % obcí okresu disponuje časťami s veľmi nízkymi štandardmi bývania a života vôbec;
- Zlé životné podmienky znevýhodnených skupín obyvateľstva vrátane MRK;
- Nedostatočné pokrytie sociálnymi službami a sociálnymi službami pre MRK;
- Absencia komunitných centier a komunitných aktivít, nutnosť rozvoja a rozšírenia poskytovania sociálnych služieb.

2. IMPULZY K VYPRACOVANIU PLÁNU ROZVOJA NRO SOBANCE

Hlavným impulzom pre spracovanie Plánu rozvoja NRO Sobrance je dlhodobé hospodárske a ekonomické zaostávanie regiónu, vysoká miera nezamestnanosti, slabá koordinácia a spolupráca subjektov, ako aj možnosť reagovať na nové výzvy programového obdobia EU fondov na roky 2021- 2027, ako aj zámer zmierniť identifikované špecifické problémy s cieľom dosiahnuť celkový územný rozvoj v okrese Sobrance.

V rámci prípravy Plánu rozvoja NRO Sobrance bola vytvorená pracovná skupina, vytvorenie ktorej iniciovalo MIRRI SR.

Členmi pracovnej skupiny boli/sú zástupcovia Okresného úradu Sobrance, Úradu KSK, zástupcovia samospráv okresu Sobrance, zástupcovia mikroregiónov a ďalších sociálno-ekonomických partnerov v území.

2.1. Potenciály rozvoja identifikované zástupcami rád a sociálno-ekonomickými partnermi v regiónoch

Pracovnou skupinou a jej členmi boli v okrese Sobrance identifikované tieto potenciály rozvoja v oblastiach:

Zamestnanosť a podnikanie:

- dostatok disponibilnej pracovnej sily, ale s nedostatočnými pracovnými návykmi, kvalifikáciou,
- rastúci počet podnikov a živnostníkov ako možných nových zamestnávateľov a ťahúňov rozvoja,
- rozvoj tradičných odvetví kraja- poľnohospodárstvo, ovocinárstvo, vinohradníctvo, kde sa dá využiť práve nízkokvalifikovaná pracovná sila,
- vysoký podiel obyvateľov s úplným stredným vzdelaním s maturitou,
- záujem o sociálne podnikanie,
- potenciál tvorby nových pracovných miest v oblasti sociálneho podnikania, základných služieb pre obyvateľov,
- potenciál tvorby nových pracovných miest v oblasti poľnohospodárstva, cestovného ruchu,
- vytváranie pracovných príležitostí vo vinárstve a v spracovaní produktov z vína.

Cestovný ruch:

- príťažlivá prírodná scenéria, bohatá sieť chránených území, chránená krajinná oblasť Vihorlat,
- bohaté zastúpenie v oblasti kultúry, kultúrnych pamiatok a historického dedičstva,
- multikultúrny charakter regiónu, prelínanie rusínskeho a zemplínskeho prejavu ako lákadlo pre turistov,
- tradícia vinárstva,
- blízkosť hraničného prechodu vo Vyšnom Nemeckom,
- bohaté turistické možnosti ale bez potrebnej infraštruktúry,
- využívanie cezhraničnej spolupráce pri rozvoji cestovného ruchu,
- Sobranecké kúpele,
- podpora aktivít v spojitosti s ubytovaným na vidieku,
- dobrá krajinnno-ekologická situácia, dobrá stav životného prostredia.

Marginalizované rómske komunity a sociálne podnikanie

- záujem o rozvoj sociálneho podnikania a rozvinutá práca s MRK.

2.2. Aktuálne problémy a výzvy identifikované ako potenciálne prekážky v rozvoji

V okrese Sobrance prevláda niekoľko faktorov, ktoré ovplyvňujú najväčšie disparity v rámci rozvoja okresu. Medzi prioritné patrí vysoká miera dlhodobo nezamestnaných a s tým klesajúca kvalita života veľkého počtu obyvateľov, nepriaznivá situácia v ekonomickej produkčnej výkonnosti, nízka úroveň vzdelania dlhodobo nezamestnaných UoZ, migrácia obyvateľstva, nevyhovujúca technicko-obslužná infraštruktúra okresu, ktorá bráni rozvoju cestovného ruchu, rozvoju podnikania a vstupu investorov, takmer nulové investície v okrese a nízka tvorba nových pracovných miest malých a stredných podnikov. Uvedené hlavné faktory, ktoré prehľbujú regionálne disparity prehľbujú neustále negatíva okresu a to predovšetkým nízku záujme o zotrvanie v okrese, rozvoj ďalších služieb nové investície a celkové zvýšenie kvality života obyvateľov.

Zamestnanosť a podnikanie

- miera nezamestnanosti je dlhodobo nad slovenským priemerom;
- prevaha UoZ prevažne len so základným vzdelaním;
- z hľadiska vekovej štruktúry prevažujú UoZ vo veku 35 až 49 rokov, ale vzrástol aj počet UoZ nad 50 rokov;
- nízka ochota malých a stredných podnikov k tvorbe nových pracovných miest;
- nízky stav investícií;
- nízka uplatniteľnosť na trhu práce;
- nezamestnanosť marginalizovaných ľudí ohrozenými sociálnou exklúziou, nízkokvalifikovaní ľudia, alebo ľudia bez kvalifikácie, dlhodobo nezamestnaní;
- nedostatok kapitálu na rozvoj podnikateľskej činnosti a podpory tvorby nových pracovných miest;
- slabá podpora malých a stredných podnikov.

Cestovný ruch

- nedostatočný rozvoj cestovného ruchu (vzhľadom na predpoklady a potenciál rozvoja v riešenom území);
- nízka úroveň turistickej návštevnosti okresu;
- nízka, takmer žiadna tvorba inovatívnych produktov cestovného ruchu;
- nedostatočne vybudovaná, resp. chýbajúca ponuka ubytovania vo všetkých základných segmentoch;
- nedostatočná infraštruktúra pre trávenie voľného času pre turistov;
- nedostatočná koordinácia podnikateľov v cestovnom ruchu;
- absencia, resp. nízke zastúpenie komplexnej ponuky služieb cestovného ruchu s možnosťou ich celoročného využívania;
- nedobudovaná technická a environmentálna infraštruktúra v území;
- neatraktivnosť verejných priestranstiev v obciach, absencia oddychových zón a možností trávenie voľného času.

Doprava a dostupnosť

- nevyhovujúci stav ciest II. a III. triedy a miestnych komunikácií;
- zlý technický stav miestnych komunikácií;
- nedostatočné dopravné prepojenie okresu s letiskom v Košiciach;
- slabá dopravná obslužnosť dôležitých bodov cestovného ruchu;
- nedostatočná sieť cyklociest.

Marginalizované rómske komunity

- absencia vytvárania sociálnych podnikov v samosprávach s MRK;
- zhoršujúca sa sociálna situácia niektorých skupín obyvateľstva;
- zlé životné podmienky znevýhodnených skupín obyvateľstva vrátane MRK, ktoré sú prekážkou zapojenia na trh práce.

Základná infraštruktúra a životné prostredie

- jedna z najnižších napojenosti obyvateľov na verejnú kanalizačnú sieť v rámci SR;
- nedostatok nájomných bytov a bytov nižšieho štandardu pre sociálne slabšie rodiny;
- nedobudovaná technická a environmentálna infraštruktúra umožňujúca udržateľný rozvoj ekonomických aktivít v okrese;
- neuspokojivý stav športovísk, ihrísk a oddychových zón;
- zlý technický stav a nízka energetická efektívnosť verejných budov a zariadení verejných služieb;
- existencia starých environmentálnych záťaží, najmä po bývalých veľkých poľnohospodárskych celkoch;
- chýbajúce protipovodňové opatrenia.

Zdravotníctvo a sociálne služby

- nízke zastúpenie a dostupnosť sociálnych služieb pre všetkých obyvateľov okresu;
- nedostatočná úroveň komunitnej práce;
- nízka kvalita zdravotných služieb;
- poddimenzovaný zdravotnícky personál;
- slabé zastúpenie lekárov špecialistov.

Demografické problémy

- odliv mladých ľudí z regiónu;
- nízke percento osôb v predproduktívnom veku;
- znižujúci sa počet obyvateľov;
- starnúce obyvateľstvo, vysoký podiel obyvateľov v postproduktívnom veku.

Prioritné problémy územia- Administratívne problémy regionálneho rozvoja

- nízka úroveň čerpania finančných prostriedkov Európskej únie;
- nízka úroveň investícií;
- okres s najmenšou hustotou zaľudnenia;

- veľký podiel malých obcí s počtom obyvateľov do 499;
- nedostatočné informácie a vedomie ohľadne možnosti získania nenávratných finančných príspevkov;
- chýbajúce kapacity, ktoré by umožnili efektívnejšie čerpanie externých zdrojov rozvoja regiónu.

2.3. Problematické oblasti definované pri hodnotení plnenia Akčného plánu rozvoja okresu Sobrance za obdobie rokov 2015 - 2020

Hlavným cieľom Akčného plánu rozvoja okresu Sobrance bolo znížiť mieru nezamestnanosti v okrese, čo sa nepodarilo naplniť. Akčný plán rozvoja okresu Sobrance mal vytvoriť 1225 pracovných miest, reálne sa vytvorilo 200 pracovných miest.

V rámci hlavných oblastí Akčného plánu rozvoja okresu Sobrance neboli úplne zrealizované nasledovné aktivity:

Prioritná oblasť A. Systémové opatrenia Akčného plánu rozvoja okresu Sobrance

V okrese nebolo zriadené odbytové družstvo pre regionálne produkty, nakoľko zo strany regionálnych producentov nebola iniciatíva na sieťovanie regionálnych producentov. Vzhľadom na podnikateľské podmienky v okrese Sobrance sa nevytvoril žiaden klaster. Slovenská obchodná a priemyselná komora zorganizovala stretnutie s podnikateľmi, kde boli prednesené najvýznamnejšie pripomienky k stavu okresu Sobrance. Jednou z nich bola predovšetkým veľmi nízka členská základňa komory, keď samotná komora evidovala iba 2 členov z okresu, podporený 1 projekt na zriadenie Regionálneho rozvojového centra vo výške 313 967,00 EUR (3 zamestnanci).

Prioritná oblasť B. Rozvoj trhu práce založený na posilnení regionálnej a lokálnej ekonomiky, vrátane poľnohospodárstva, lesného hospodárstva a nadväzujúcich odvetví

Záujem v tejto oblasti bol, avšak z dôvodu nízkej alokácie neboli všetci uspokojení. Poľnohospodárstvo bolo v tejto oblasti najviac podporené, čo bolo aj viackrát kritizované (preferované Poľnohospodárske družstvo Vinohrady Choňkovce – 650 000 EUR). Snaha o tvorbu sociálneho podnikania bola, ale k otvoreniu sociálneho podniku nedošlo (konflikt záujmu).

Prioritná oblasť C. Adaptácia a rozvoj pracovných síl prostredníctvom vzdelávania podľa požiadaviek trhu práce a regionálnej politiky okresu

V spolupráci so strednými školami príprava Akadémie podnikania pre tvorbu podnikateľských zručností študentov – úloha nesplnená. Republiková únia zamestnávateľov Slovenska, ktorá riešila systém duálneho vzdelávania mala víziu v inom členení odborov pre prípravu žiakov zameraných na oblasť podnikania, v žiadnom prípade nie vo vytváraní akademií, ktoré by realizovali verejné vzdelávanie organizované v rámci vnútroštátneho systému vzdelávania, a aby ich financoval a vykonával dohľad štát.

Prioritná oblasť D. Stabilizácia kvalifikovanej pracovnej sily a investícií v území zlepšením podmienok pre život a podnikanie rozvojom technickej a sociálnej infraštruktúry a zlepšením kvality služieb

Plánovanie rekonštrukcie budovy a vybudovanie športovo-relaxačného centra v obci Tibava s počtom obyvateľov 560 je neefektívne a neprínosne pre rozvoj okresu (konflikt záujmov).

Hlavné problémové oblasti pri hodnotení Akčného plánu rozvoja okresu Sobrance:

- netransparentné a neefektívne čerpanie regionálneho príspevku,

- nenaplnené merateľné ukazovatele,
- byrokracia a zdĺhavé pridelovanie finančných prostriedkov
- zlá spolupráca medzi subjektmi verejného a súkromného sektora.

3. NÁVRHY OPATRENÍ A ÚLOH NA ZABEZPEČENIE REALIZÁCIE A PLNENIA PLÁNU ROZVOJA NRO SOBRANCE

3.1. Ciele plánu rozvoja

Cieľom Plánu rozvoja NRO Sobrance je znižovanie miery nezamestnanosti tvorbou udržateľných pracovných miest a predpokladov k podpore tvorby nových pracovných miest. Realizácia Plánu rozvoja NRO Sobrance, vytvorenie nových pracovných miest a zvýšenie zamestnanosti okresu sa premietne aj do ostatných sfér života, prispeje k znižovaniu regionálnych disparít prostredníctvom zvýšenia kvality života obyvateľov, zatraktívnenie okresu pre investorov a návštevníkov.

Realizácia Plánu rozvoja NRO Sobrance má zabezpečiť zmiernenie hospodárskych rozdielov medzi okresmi a naštartovať rozvoj v NRO. Pri realizácii Plánu rozvoja NRO Sobrance je potrebné uprednostňovať aktivity generujúce pracovné miesta.

Plán rozvoja NRO Sobrance je záväzným dokumentom, ktorého hlavným účelom je odstraňovanie príčin zaostávania NRO. Plán rozvoja NRO Sobrance vychádza zo základných dokumentov podpory regionálneho rozvoja na národnej a regionálnej úrovni, ide o základný plánovací nástroj pre koordináciu aktivít realizovaných v okrese. Predstavuje súbor aktivít zameraných na odstraňovanie zaostávania NRO s pozitívnym vplyvom na rozvoj zamestnanosti. Najmenej rozvinutému okresu sa poskytuje podpora v súlade s odsúhlaseným plánom rozvoja. Podpora NRO sa riadi osobitnými predpismi.²⁰⁾

Plán rozvoja NRO Sobrance je vypracovaný na obdobie piatich rokov. Obsahuje zdôvodnenie výberu aktivít pre NRO, návrh opatrení a priorít na zabezpečenie realizácie a plnenia Plánu rozvoja NRO Sobrance, časový harmonogram, očakávané výsledky, monitorovanie a hodnotenie dosiahnutého pokroku.

Podpora je poskytovaná konkrétnym žiadateľom pôsobiacim v území okresu a to na základe vypracovania a predloženia žiadosti o regionálny príspevok kde základným kritériom pri rozhodovaní o poskytnutí regionálneho príspevku je tvorba pracovných miest.

3.2. Okres v strategických dokumentoch PHRSR a IÚS

PHRSR KSK spolu s IÚS KSK predstavuje prípravu na nové programové obdobie Európskej únie na roky 2021-2027. PHRSR KSK je v štádiu vypracovania vstupnej správy, ktorá obsahuje rámcové informácie pre tvorbu PHRSR KSK aj IÚS KSK.

Cieľom prípravy uvedených dokumentov je predovšetkým zabezpečiť vyššiu mieru integrácie rozvojových aktivít čím sa zabezpečí zvýšenie výsledného dopadu na zvýšenie kvality života obyvateľov, zvýšenie kvality životného prostredia a zvýšenie kvality podnikateľského prostredia.

²⁰⁾ Zákon č. 336/2015 Z. z. o podpore najmenej rozvinutých okresov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja v znení neskorších predpisov.

Uvedené strategické dokumenty nepracujú so samotnými okresmi, ale pre potreby ich vypracovania boli stanovené SPR, v rámci ktorých je okres Sobrance zaradený do SPR Dolný Zemplín: Sobranecko-Michalovsko. V rámci vstupnej správy PHRSR KSK bol definovaný taktiež vysoký podiel dlhodobo nezamestnaných, s čím súvisí aj narastajúci problém ich ďalšieho uplatnenia na regionálnom trhu práce a nárastom sociálneho vylúčenia.

Uvedené je prienikom medzi Plánom rozvoja NRO Sobrance a PHRSR KSK, z čoho sa bude odvíjať aj ďalšie strategické plánovanie.

Vízia rozvoja územia KSK do roku 2030: **Do roku 2030 chceme byť sociálnejší, zelenší a inteligentnejší kraj.**

Hlavný cieľ: *Zvýšiť životnú úroveň obyvateľov kraja.*

V rámci definovania strategických cieľov pre celé územie KSK boli identifikované nasledovné ciele:

SC 1 Zlepšiť služby pre obyvateľov a turistov

SC 2 Zlepšiť kvalitu životného prostredia

SC 3 Rozvíjať inovačný a kreatívny potenciál

SC 4 Rozvíjať miestne ekonomiky dobiehajúcich území

V každom z uvedených strategických cieľov sú určené strategické investičné balíky, a to až na úroveň jednotlivých SPR. V rámci SPR Dolný Zemplín: Sobranecko-Michalovsko ide predovšetkým o nasledovné kľúčové - nosné projekty:

Tabuľka č. 2 Nosné projekty SPR Dolný Zemplín: Sobranecko-Michalovsko

Strategický investičný balík	Doplnkové operácie ku kľúčovým projektom
Zdravšie a bezpečnejšie životné prostredie	Podpora najvýznamnejších priemyselných producentov CO2 smerom k uhlíkovej neutralite za predpokladu zachovania zásady nepretržitého trvania podnikania – plán spravodlivej transformácie.
Dynamickejší rozvoj miestnych ekonomík	Obnova areálu Sobraneckých kúpeľov a vybudovanie zážitkových atrakcií v príľahlých lesoch.
	Komplexný rozvoj destinácie Morské oko, Rozvoj „birdwatching“ Senianske rybníky

Pri príprave PHRSR KSK a IÚS KSK sa uskutočnil zber potrieb z územia v podobe projektových zámerov, kde ale nebudú môcť byť všetky financované z Operačného programu Slovensko, a preto je nutné zabezpečiť doplnenie zdrojov z fondov Európskej únie aj podporou zo zdrojov určených pre NRO.

Z úrovne KSK, v rámci podpory NRO, je dôležité zamerať sa na podporu malých a stredných podnikov, rozvoj cestovného ruchu, potrebu rozvoja environmentálnej infraštruktúry, kultúry, rozvoj vidieka, sociálnych a zdravotných služieb, školstva a športu, dopravy.

3.3. Zhodnotenie aplikačného priestoru plánu rozvoja vzhľadom na realizované projekty a relevantné ukazovatele

Plán rozvoja NRO Sobrance predstavuje východiskový dokument v oblasti podpory NRO, ktoré sú definované na základe jasných pravidiel podľa osobitného predpisu.²¹⁾ V súlade s uvedeným osobitným predpisom Plán rozvoja NRO Sobrance predstavuje zoznam aktivít, realizáciou ktorých sa má uskutočniť odstraňovanie zaostávania NRO.

Plán rozvoja NRO Sobrance je vypracovaný na základe uskutočnenia analýzy aktuálneho stavu okresu v najdôležitejších oblastiach života okresu, zhodnotenia rozvojového potenciálu a definovania problémov a potrieb územia, ktorými je nutné zaoberať sa v rámci podpory smerujúcej NRO a to tak, aby sa dosiahol želaný stav, predovšetkým v oblasti znižovania miery nezamestnanosti v okrese, keďže ide o smerodajný ukazovateľ v rámci začlenenia okresu medzi najmenej rozvinuté.

Dôležitým predpokladom tvorby Plánu rozvoja NRO Sobrance ako základného dokumentu pri riešení problematiky NRO je práve dôkladné zanalyzovanie územia a to z dôvodu následnej identifikácie tých najdôležitejších bariér rozvoja okresu.

V rámci procesu prípravy uvedeného dokumentu sa uskutočnili stretnutia s dôležitými aktérmi pôsobiacimi v okrese v rôznych oblastiach života, t. j. napr. so zástupcami miestnych samospráv, podnikateľského života ako aj tretieho sektora pôsobiaceho v okrese. Uvedení aktéri definovali hlavné problémy ako aj upozornili na regionálnu polarizáciu a jej možné príčiny. Ako najdôležitejšie uviedli predovšetkým markantné regionálne rozdiely v miere nezamestnanosti, v ekonomickej produktivite regiónu, v stave základnej technickej infraštruktúre a kvality života obyvateľov okresu.

Pre takmer každý NRO je príznačná predovšetkým vysoká miera nezamestnanosti, odliv mladej a vzdelanej pracovnej sily, vysoké percento ľudí trpiacich sociálnym vylúčením, nízka kvalita života, taktiež nízka dostupnosť základných služieb, nedobudovaná základná technická ako aj občianska infraštruktúra, čo bráni rozvoju cestovného ruchu ako jedného z odvetví, ktorý môže zvrátiť uvedené negatívne regionálne disparity.

Hlavným cieľom Plánu rozvoja NRO Sobrance je zníženie miery nezamestnanosti v okrese vytvorením nových pracovných miest ako aj predpokladov k ich vytvoreniu a trvalému udržaniu, čo bude mať pozitívne následky aj v ďalších oblastiach, a to predovšetkým dosiahnutie lepšej konkurencieschopnosti okresu a zlepšenia kvality života obyvateľov.

Plán rozvoja NRO Sobrance definuje hlavné aktivity ako oporné oblasti kde by mala smerovať podpora a to tak, aby sa dosiahol želaný stav rozvoja NRO.

Vysporiadanie sa s identifikovanými oblasťami problémov v rámci navrhovaných aktivít Plánu rozvoja NRO Sobrance – identifikovanie deliacich línií.

3.4. Zdôvodnenie výberu aktivít plánu rozvoja

Zamestnanosť a podnikanie – riešenie pomerne veľkej časti identifikovaných problémov je zahrnuté v rámci aktivity A, ktorý sa zameriava na podporu sociálneho podnikania, obecných prevádzok ale aj podpora súkromného sektora podporou malých, stredných podnikateľov.

Cestovný ruch – riešenie problémov v rámci danej oblasti je zahrnuté v Aktivite B, a to prostredníctvom podpory už existujúcich subjektov pôsobiacich v cestovnom ruchu vytváraním nových služieb v cestovnom ruchu s priamym vplyvom na tvorbu nových pracovných miest.

²¹⁾ Zákon č. 336/2015 Z. z. v znení neskorších predpisov.

Doprava a dostupnosť – riešenie problémov v tejto oblasti nie je zahrnuté v rámci aktivít Plánu rozvoja NRO Sobrance z dôvodu obmedzených zdrojov a minimálneho vplyvu k tvorbe nových pracovných miest. Plán rozvoja NRO Sobrance sa ale zaoberá predovšetkým zlepšením dopravnej mobility v rámci cyklo dopravy ako dôležitého predpokladu rozvoja cestovného ruchu, taktiež aj zlepšením dostupnosti dôležitých bodov kultúrneho, historického záujmu a cestovného ruchu, a to v rámci Aktivity B.

Vzdelávanie – v rámci prípravy Plánu rozvoja NRO Sobrance neboli definované konkrétne aktivity v oblasti vzdelávania. Problematika v rámci oblasti Vzdelávanie bude riešená prostredníctvom Plánu obnovy resp. Operačného programu Slovensko.

Marginalizované rómske komunity – riešené v rámci Aktivity A prostredníctvom podpory sociálneho podnikania ako predpokladu vytvárania pracovných miest práve pre MRK a taktiež aj prostredníctvom Aktivity C v rámci podpory sociálnych služieb, ktorých cieľovou skupinou budú aj príslušníci MRK.

Základná infraštruktúra – problémové oblasti v rámci základnej infraštruktúry nie sú predmetom Plánu rozvoja NRO Sobrance, a to jednak z dôvodu nevytvárania pracovných miest, z dôvodu obmedzených zdrojov a taktiež z dôvodu podpory základnej infraštruktúry prostredníctvom aktuálneho programového obdobia (Integrovaný regionálny operačný program, Operačný program Ľudské zdroje) ale aj možnosťou získania podpory prostredníctvom Operačného programu Slovensko v rámci pripravovaného programového obdobia.

Zdravotníctvo a sociálne služby – uvedená oblasť je sčasti riešená v rámci Aktivity C, ide o podporu aktivít v oblasti rozvoja poskytovania a priblíženia sociálnych služieb. Oblasť zdravotníctvo nie je riešená v rámci Plánu rozvoja NRO Sobrance z dôvodu možného riešenia v rámci Plánu obnovy (oblasť Lepšie zdravie).

Životné prostredie – riešenie problémov v tejto oblasti nezahrnuté v rámci aktivít Plánu rozvoja NRO Sobrance - projekty v tejto oblasti nevytvárajú dlhodobu udržateľné pracovné miesta, obmedzené zdroje pre spolufinancovanie, možné financovanie aj prostredníctvom Operačného programu Slovensko.

Demografické problémy – realizácia jednotlivých opatrení a úloh v rámci navrhovaných aktivít prispeje k riešeniu niektorých demografických problémov.

4. AKTIVITY PLÁNU ROZVOJA NRO SOBRANCE

Aktivita A:	Zamestnanosť, podnikanie a inovácie
Aktivita B:	Cestovný ruch
Aktivita C:	Sociálna ekonomika
Aktivita D:	Vzdelávanie a rozvoj ľudských zdrojov
Aktivita E:	Sociálna oblasť
Aktivita F:	Obnova obcí
Aktivita G:	Ochrana životného prostredia

4.1. Aktivita A: Zamestnanosť, podnikanie a inovácie

4.1.1. Zdôvodnenie aktivity a jej prínos

Okres Sobrance patrí medzi okresy v poradí s druhou najvyššou mierou nezamestnanosti v rámci KSK a z celkového počtu UoZ je viac ako polovica dlhodobo nezamestnaných občanov. Juh KSK sa vyznačuje dlhodobým odlivom kvalifikačnej pracovnej sily, či už do zahraničia alebo na západné Slovensko.

Uvedená aktivita je zameraná na podporu inovácií a rozvoj zamestnanosti a podnikania, ktoré je veľmi významné pre okres Sobrance. Vidíme dôležitosť zamerania sa na zlepšovanie podmienok pre rozvoj ekonomiky (infraštruktúra, rozvoj podnikania, zavádzanie inovácií) a tým na zvyšovanie atraktivity okresu a kvality života. Táto aktivita je zameraná priamo na zabezpečenie budúcnosti okresu z pohľadu zamestnanosti, ekonomických aktivít obyvateľov v okrese a budovanie nových sektorov a odvetví.

Prínosom aktivity tak nemá byť len riešenie vzniknutej nezamestnanosti, ale predovšetkým vytvorenie podmienok pre tvorbu nových pracovných miest v nových odvetviach, ktoré zvýšia atraktivitu regiónu najmä pre mladú generáciu, aby z regiónu neodchádzala, práve naopak, aby videla potenciál v budovaní miestnej ekonomiky a zostala vo svojom okrese aktívna a činná.

4.1.2. Východisková situácia

Okres Sobrance je druhým okresom s najvyššou mierou nezamestnanosti v kraji, kde z celkového počtu UoZ je až 50,39 % dlhodobo nezamestnaných a okres sa vyznačuje aj pomalým tempom rastu nových pracovných miest.

Z hľadiska štruktúry UoZ podľa najvyššie dosiahnutého vzdelania v celom sledovanom období (rok 2018 až 2021, stav k 31.12.2021) je najviac UoZ so základným vzdelaním a UoZ so stredným odborným vzdelaním. Najpočetnejšou skupinou sú UoZ, ktorí vykonávali jednoduchú profesiu ako pomocník, nekvalifikovaný pracovník v čase bezprostredne pred zaradením do evidencie. Najviac UoZ je so základným vzdelaním, druhou najviac zastúpenou skupinou sú UoZ so stredným odborným vzdelaním a podľa veku je najviac UoZ vo veku od 25 do 54 rokov.

Najpočetnejšou skupinou znevýhodnených UoZ v celom sledovanom období sú práve tí UoZ, ktorí najmenej 12 po sebe nasledujúcich kalendárnych mesiacov pred zaradením do evidencie UoZ nemali pravidelne platené zamestnanie.

Vychádzajúc z vyššie uvedených údajov je potrebné uskutočňovať také aktivity smerujúce k tvorbe nových pracovných miest, aby mohli byť obsadené práve UoZ, ktorí tvoria najpočetnejšiu skupinu UoZ.

Aktivity je potrebné preto zamerať na podporu tých subjektov, ktoré vedia vytvoriť pracovné miesta pre nízkokvalifikovaných, dlhodobo nezamestnaných UoZ, a práve z tohto dôvodu bude podpora smerovať k rozvoju sociálneho podnikania k zabezpečeniu jednoduchých činností (údržba verejnej zelene, drobné údržbárske a udržiavacie práce, jednoduché činnosti v poľnohospodárstve) a k podpore MSP na zabezpečenie pomocných prác, uskutočňovanie pracovných činností pri výrobe a obsluhu strojov a podobne.

4.1.3. Cieľová situácia

Predmetom jednotlivých úloh aktivity A je zvýšenie ekonomickej výkonnosti okresu Sobrance a vytváranie pracovných príležitostí s uplatnením nových technológií a inovatívnych projektov, transferom know-how, osobitne v oblasti MSP, rozšírením už existujúcej výroby alebo podporou vzniku nových subjektov, vrátane podpory poľnohospodárstva, lesného hospodárstva a drevovýroby s dôrazom na vyššiu pridanú hodnotu a vytváranie pracovných príležitostí, vrátane zamestnávania marginalizovaných skupín.

Cieľom je podporiť podniky a organizácie, ktoré majú potenciál zvyšovať alebo naštartovať svoju konkurencieschopnosť prostredníctvom inovácie vlastných produktov, služieb, procesov alebo prostredníctvom zefektívnenia svojho obchodného modelu. Ďalej stimulovať inovačné procesy v podnikoch prostredníctvom podpory spolupráce s externými partnermi a napomáhať tvorbe nových vzťahov medzi podnikmi navzájom a medzi podnikmi a vedecko-výskumnými inštitúciami. Udržať a ďalej rozvíjať priemyselné tradície v tomto regióne a následne podporiť rozvoj vznikajúcich a rozširujúcich sa podnikov. Podporiť rozvoj obchodných, vzdelávacích a propagačných príležitostí prostredníctvom aktivít.

4.1.4. Prehľad opatrení a úloh

Aktivita A: Zamestnanosť, podnikanie a inovácie pozostáva z troch opatrení, ktoré sa ďalej členia na úlohy.

- **Opatrenie A1: Podpora inovácií, výskumu a vývoja**
 - Úloha A1.1: Rozvoj inovácií, výskumu a vývoja v nadväznosti na špecializáciu regiónu a nové sektory ekonomiky
- **Opatrenie A2: Podpora podnikov v oblasti poľnohospodárskej, lesníckej, potravinárskej výroby a služieb**
 - Úloha A2.1: Podpora aktivít poľnohospodárskych podnikov, podnikov pôsobiacich v lesníctve, potravinárstve, vinohradníctve a nadväzných službách
- **Opatrenie A3: Podpora MSP v oblasti priemyselnej výroby**
 - Úloha A3.1: Podpora činnosti a zvýšenia konkurencieschopnosti MSP

4.1.5. Opatrenie A1: Podpora inovácií, výskumu a vývoja

Opatrenie A1 je zamerané na podporu inovácií, výskumu a vývoja vo veľkých podnikoch, ako aj na podporu inovačného potenciálu MSP. Inovačný potenciál môže byť stavaný na tradičnej ekonomickej špecializácii regiónu s využitím existujúcich kvalifikovaných pracovných síl a infraštruktúry. Opatrenie by malo riešiť nielen samotnú podporu inovácií, výskumu a vývoja a zvýšenie inovačnej aktivity

v regióne, ale aj technickú podporu pre zvyšovanie inovatívneho potenciálu MSP vo forme poradenstva pri príprave projektov a hľadani zdrojov financovania a vytvorenie potrebnej podpornej infraštruktúry a inovačného ekosystému, prepájaním veľkých a malých podnikov, vzdelávacích a výskumných inštitúcií.

Úloha A1.1: Rozvoj inovácií, výskumu a vývoja v nadväznosti na špecializáciu regiónu a nové sektory ekonomiky

Ciele:

- zvýšiť inovačnú aktivitu v regióne podporou inovatívnych projektov zameraných na špecializáciu regiónu ako aj na nové sektory ekonomiky
- rozšíriť výskumné a vývojové aktivity veľkých podnikov v regióne
- prepojiť inovačné aktivity MSP s veľkými podnikmi a vzdelávacími inštitúciami a vytvoriť tak inovačný ekosystém

Potenciálni nositelia projektov: malé a stredné podniky, veľké podniky, vzdelávacie inštitúcie, výskumné inštitúcie

Cieľové skupiny: študenti, kvalifikovaná pracovná sila, podniky v regióne

4.1.6. Opatrenie A2: Podpora podnikov v oblasti poľnohospodárskej, lesníckej, potravinárskej výroby a služieb

Opatrenie A2 je zamerané na podporu podnikateľských subjektov pôsobiacich v oblasti poľnohospodárstva, lesníctva, potravinárstva, vinohradníctva a služieb. Opatrenie nadväzuje na východiskový stav okresu a to jednak z hľadiska štruktúry podnikateľského sektora v okrese a zároveň vzhľadom na vysoký potenciál rozvoja daných odvetví.

Z hľadiska predmetu podnikania dominuje v štruktúre podnikateľského sektora poľnohospodárstvo a lesníctvo. Subjekty s činnosťou v oblasti poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov tvoria 16 % z celkového zastúpenia podnikateľských subjektov v okrese.

Poľnohospodárska výroba je zameraná najmä na pestovanie siatych obilnín a technických plodín. V okrese je zastúpené aj ovocinárstvo, ktoré však nevyužíva svoj potenciál. V záujme pretrvania poľnohospodárstva a poľnohospodárskych podnikov je nutné zabezpečiť celkovú reštrukturalizáciu výrobného procesu a zabezpečiť výrobu jednotlivých komodít podľa potrieb trhu a zároveň posilniť konkurencieschopnosť lokálneho spracovateľského a potravinárskeho priemyslu a zvýšiť efektívnosť všetkých výrobných faktorov.

Zameraním lesného hospodárstva je produkcia drevnej hmoty pri zachovaní a zveľaďovaní lesného ekosystému ako základného krajínovotvorného prvku v prírode a pri zvýšení ekonomickej hodnoty lesa prostredníctvom lepších postupov obhospodarovania. Pre ďalšie spracovanie drevnej hmoty a ostatných produktov lesa zvyšujúce ich pridanú hodnotu je nutné podporiť obstaranie strojov, zariadení vybavenia a pod., ktoré priamo súvisia s predmetom podnikania v oblasti poľnohospodárstva, lesníctva, potravinárstva, vrátane stavebných prác súvisiacich s umiestnením obstaranej technológie.

Opatrenie reaguje na potrebu podpory podnikania a tvorby pracovných miest, vzhľadom na vysoký potenciál rozvoja odvetví v okrese.

Úloha A2.1: Podpora aktivít poľnohospodárskych podnikov, podnikov pôsobiacich v lesníctve, potravinárstve a nadväzných službách

Ciele:

- vytvoriť nové pracovné miesta

- zvýšiť efektívnosť rastlinnej a živočíšnej výroby a ostatnej poľnohospodárskej činnosti
- zvýšiť konkurencieschopnosť podnikov
- skvalitniť a rozšíriť produkciu podnikov

Potenciálni nositelia projektov: podnikateľské subjekty

Cieľové skupiny: kvalifikovaná pracovná sila, podniky v regióne

4.1.7. Opatrenie A3: Podpora MSP v oblasti priemyselnej výroby

Opatrenie A3 je zamerané na zvýšenie ekonomickej výkonnosti okresu Sobrance a vytváranie pracovných príležitostí s uplatnením nových technológií do firiem, či už rozšírením existujúcej výroby alebo podporou vzniku nových subjektov v oblasti priemyselnej výroby.

Úlohou opatrenia je zabezpečiť udržateľný ekonomický rast v okrese a zvýšiť počet voľných pracovných miest, a zamedziť tak odlivu obyvateľstva v produktívnom veku z regiónu. V rámci podpory mikro a malých podnikov je nevyhnutné podporovať modernizáciu technologickej vybavenosti subjektov. Pre udržanie konkurencieschopnosti je nutné podporiť aktivity zamerané predovšetkým na modernizáciu existujúcej výroby, poskytovanie priestorov, rekonštrukčné projekty na vybudovanie adekvátnych priestorov pre začínajúcich a existujúcich mikro a malých podnikateľov, nákup strojov a technologických zariadení a nevyhnutné stavebné úpravy súvisiace s ich inštaláciou, ktoré budú prepojené s tvorbou nových pracovných miest v mestách, ale prioritne na vidieku.

Úlohy sú zamerané na podporu a celkové oživenie podnikov za účelom zvýšenia pridanej hodnoty výrobkov a poskytovaných služieb a zvýšenia konkurencieschopnosti podnikov.

Úloha A3.1: Podpora činnosti a zvýšenia konkurencieschopnosti MSP

Ciele:

- vytvoriť nové pracovné miesta
- zvýšiť kvalitu výrobných činností, osobitne s vyššou pridanou hodnotou
- vytvoriť podmienky na zväčšovanie kapacít pre mikro a malé podniky
- podporiť konkurencieschopnosť mikro a malých podnikov so zameraním na tvorbu a udržanie pracovných miest
- zabezpečiť udržateľný rast podnikov

Potenciálni nositelia projektov: mikro a malé podniky

Cieľové skupiny: kvalifikovaná pracovná sila, podnikateľské subjekty

4.2. Aktivita B: Cestovný ruch

4.2.1. Zdôvodnenie aktivity a jej prínos

Okres Sobrance ponúka jedinečné možnosti pre rozvoj cestovného ruchu v spojitosti s tvorbou nových pracovných miest. Okres má špecifickú geografickú polohu, blízko Ukrajiny. Z pohľadu potenciálu cestovného ruchu je pre okres Sobrance, charakteristická prírodná scenéria dotváraná jedinečnou biodiverzitou. Na svojom území má bohatú sieť chránených území rôznych kategórií. Jediným veľkoplošným chráneným územím je chránená krajinná oblasť Vihorlat a popri nej sú v okrese maloplošné chránené územia, a to 5 prírodných pamiatok, Beňatinský travertín, Malé morské oko, Podhorodský hradný vrch, Morské oko, Senné rybníky a 6 prírodných rezervácií Drieň, Jedlinka, Lysá, Lysák, Machnatý vrch, Pod Tírtím. Rovnako bohaté a pestré je aj zastúpenie v oblasti kultúry, kultúrnych pamiatok a historického dedičstva. V okrese sa nachádza 39 kultúrnych pamiatok zapísaných

v Ústrednom zozname pamiatkového fondu SR, ide predovšetkým o kostoly, kúrie, historické vily, zrúcaniny hradov. V okrese Sobrance je celkovo 14 cyklotrás, ktoré majú 181 km.

Okres ja zmámi aj pestovaním viniča a vinohradnícka oblasť „sobranecký vinohradnícky región“ patrí do Východoslovenskej vinohradníckej oblasti. V obciach Tibava, Orechová a Choňkovce pôsobia vinohradnícke a vinárske firmy, ktoré sa orientujú na produkciu štandardných odrodových a prívlastkových vín.

Medzi hlavné nedostatky, ktoré ovplyvňujú aktivity a úroveň zariadení poskytujúcich služby v cestovnom ruchu v okrese patrí hlavne nedostatok a súčasne nedostatočné využitie už existujúcich ubytovacích a stravovacích kapacít, chýbajúca infraštruktúra cestovného ruchu, nízka kvalita existujúcich služieb cestovného ruchu.

Cestovný ruch ako odvetvie v sebe integruje zabezpečenie zamestnanosti a ekonomickej aktivity obyvateľov v regióne, zlepšenie infraštruktúry aj zvýšenie atraktivity regiónu ako miesta pre život jeho obyvateľov aj návštevníkov. Všetky uvedené podmienky sú základom rozvoja udržateľného cestovného ruchu, ktorý efektívne zhodnocuje jeho komplexný vnútorný rozvojový potenciál s dôrazom na ekonomickú, sociálnu a environmentálnu udržateľnosť. Vzhľadom na socio-ekonomickú situáciu v okrese aj stav infraštruktúry a ľudských zdrojov je však nevyhnutný komplexný rozvoj a riešenie nie len potrieb pri tvorbe ponuky pre návštevníkov, ale aj infraštruktúrnych potrieb a podmienok pre rozvoj nadväzujúcich odvetví.

Prínosom tejto aktivity nemá byť len zvýšenie priamej zamestnanosti v odvetví cestovného ruchu, ale aj vytvorenie podmienok pre tvorbu nových pracovných miest v oblastiach, ktoré ponúkajú zážitkové produkty/programy pre návštevníkov za účelom udržania a využitia prírodného a kultúrno-historického potenciálu regiónu.

4.2.2. Východisková situácia

Na základe dostupných údajov je zjavné, že v okrese je najviac návštevníkov domácich s veľmi malým percentom návštevnosti turistov z iných krajín. Z celkového počtu návštevníkov v kraji tvorili návštevníci v okrese Sobrance len 0,27 %. V okrese sa nachádza 6 ubytovacích zariadení. Počet návštevníkov okresu Sobrance od roku 2018 narástol, ale vplyvom pandémie COVID-19 opäť predstavuje nižšie čísla. Cestovný ruch predstavuje vo všeobecnosti priaznivý vplyv na rast zamestnanosti kde veľkú časť zamestnancov predstavuje relatívne málo kvalifikovaná pracovná sila a pracovné miesta nevytvára len v zariadeniach, službách cestovného ruchu, ale aj v dodávateľských odvetviach.

Vychádzajúc z uvedeného je nutné zamerať sa na rozvoj cestovného ruchu v okrese Sobrance, využitím jeho silných stránok a to predovšetkým výskyt významných turistických cieľov v podobe kultúrno-historického a prírodného bohatstva, chránené prírodné oblasti, vinohradníctvo.

Dôležitými predpokladmi rozvoja cestovného ruchu spolu s tvorbou nových pracovných miest je potrebné posilniť v súčasnosti existujúce aktivity cestovného ruchu, vytvoriť predpoklady k predĺženiu pobytu návštevníkov/turistov v území, prilákať nových návštevníkov územia, a to vytvorením nových služieb cestovného ruchu, skvalitnením už existujúcich, je potrebné zamerať sa na tvorbu komplexných služieb využívaných celoročne a využiť cezhraničný potenciál. Je potrebné zamerať sa aj na vhodnú propagáciu územia. Okres napriek významnému kultúrno-historickému a prírodnému potenciálu výrazne v tejto oblasti rozvoja zaostáva.

Pri systematickom prístupe k rozvoju cestovného ruchu a riešeniu všetkých potrieb (vrátane infraštruktúry a destinačného manažmentu a marketingu) sa predpokladá vytvorenie podmienok

pre rozvoj podnikateľskej činnosti a zamestnanosti, rozvojom služieb nie len priamo v cestovnom ruchu, ale aj v nadväzných odvetviach v rámci postupného formovania dodávateľsko-odberateľských reťazcov.

4.2.3. Cieľová situácia

Rámcovým cieľom aktivity je „Zvýšiť príjmy z cestovného ruchu a zamestnanosť prostredníctvom rozvoja udržateľného cestovného ruchu“.

Cieľom je podporiť investície, nie len tie investície, ktoré vytvoria nové pracovné miesta v existujúcich a nových podnikoch a rozvojových projektoch, ale aj investície, ktoré vytvoria kvalitné podmienky pre rozvoj cestovného ruchu (t. j. v primárnej a sekundárnej infraštruktúre v destinačnom manažmente). Podpora má prispieť k rastu zamestnanosti, ale aj k vyrovnanejšej diverzifikácii ekonomiky a to aj smerom k cestovnému ruchu a nadväzujúcim odvetviam.

Cieľom podpory rozvoja cestovného ruchu je vytvoriť predpoklady k využívaniu potenciálu okresu k rozvoju cestovného ruchu, k zvýšeniu jeho konkurencieschopnosti, k zvýšeniu dopytu návštevníkov v riešenom území k viacdňovým pobytom. Rozvoj cestovného ruchu sa tak bude významne podieľať aj na rozvoji ekonomického potenciálu okresu, s pozitívnym vplyvom aj na zmierňovanie regionálnych disparít a tvorbu nových pracovných miest.

Výsledkom podpory aktivít v oblasti cestovného ruchu majú byť vytvorené podmienky k všetkým formám cestovného ruchu, s vybudovanou komplexnou a funkčnou infraštruktúrou, prepojenie vidieka, s prírodnými atraktivitami, s kultúrou a históriou územia.

Trvalo udržateľné využívanie prírodného prostredia, s dostatočnou vybudovanou infraštruktúrou, dokáže uspokojiť očakávania turistov tak, aby okres Sobrance bol zaujímavou destináciou nielen pre domácich, ale aj zahraničných turistov. Je potrebné zvyšovať kvalitu ponuky, vytvárať nové produkty, vytvoriť dostatočné možnosti k tráveniu voľného času, zvýšiť atraktivitu a vybavenosť územia aj doplnkovou infraštruktúrou.

Realizáciou aktivity B: Cestovný ruch sa dosiahne:

- sprístupnenie lokalít a turistických bodov záujmu návštevníkov v území okresu Sobrance,
- rozvoj doplnkovej infraštruktúry a zlepšenie dostupnosti služieb pre návštevníkov územia,
- vytvorenie potrebného zázemia a doplnenie absentujúceho zázemia pre pobyt návštevníkov v území,
- vytvorenie nových služieb cestovného ruchu, rozvoj už existujúcich služieb a produktov cestovného ruchu.

4.2.4 Prehľad opatrení a úloh

Aktivita B: Cestovný ruch pozostáva zo štyroch opatrení, ktoré sa ďalej členia na úlohy.

- **Opatrenie B1: Tvorba ponuky v kultúrno-poznávacom, prírodnom a iných formách udržateľného cestovného ruchu (vrátane vidieckeho cestovného ruchu, agroturistiky a i.)**
 - Úloha B1.1: Tvorba ponuky v kultúrno-poznávacom cestovnom ruchu
 - Úloha B1.2: Tvorba ponuky zameranej na udržateľnosť významného prírodného dedičstva
- **Opatrenie B2: Vytváranie udržateľného zázemia a služieb pre pobyt návštevníkov**
 - Úloha B2.1: Zlepšenie dostupnosti/rozvoj služieb pre návštevníkov

- Úloha B2.2: Tvorba udržateľného rekreačného a športového zázemia
- Úloha B2.3: Tvorba zážitkových ubytovacích kapacít

- **Opatrenie B3: Rozvoj destinačného manažmentu a marketing**
 - Úloha B3.1: Sieťovanie a rozvoj destinačného manažmentu na regionálnej a lokálnej úrovni
 - Úloha B3.2: Realizácia destinačného marketingu a podpora regionálnych médií

- **Opatrenie B4: Zlepšenie dostupnosti okresu, atraktivít a turistických bodov záujmu**
 - Úloha B4.1: Zlepšenie dostupnosti atraktivít a bodov záujmu prostredníctvom udržateľnej mobility
 - Úloha B4.2: Zlepšenie informačnej dostupnosti okresu, atraktivít a bodov záujmu pre návštevníka

4.2.5. Opatrenie B1: Tvorba ponuky v kultúrno-poznávacom, prírodnom a iných formách udržateľného cestovného ruchu (vrátane vidieckeho cestovného ruchu, agroturistiky a i.)

Okres Sobrance ponúka jedinečné možnosti pre rozvoj cestovného ruchu v spojitosti s tvorbou nových pracovných miest. Okres má špecifickú geografickú polohu, blízkosť Ukrajiny, multikultúrne prostredie a možnosti pre rozvoj viacerých foriem turizmu, ale z dôvodu komplikovanej dopravnej dostupnosti pre návštevníkov zo západnej časti nášho územia, nízkej ponuky služieb cestovného ruchu, nedostatočnej doplnkovej infraštruktúry, cestovný ruch oproti ostatným častiam Slovenska značne zaostáva, územie vykazuje nízku úroveň návštevnosti.

Cestovný ruch je považovaný za jeden z najdôležitejších faktorov ekonomického a sociálneho rozvoja regiónov, ktorý v dôležitej miere ovplyvňuje tvorbu nových pracovných príležitostí, stimuluje rozvoj technickej a sociálnej infraštruktúry, zlepšuje starostlivosť o životné prostredie a občiansku vybavenosť, je zdrojom príjmov obcí a regiónu.

Rozvoj cestovného ruchu je možné doceliť adresnými investíciami do zlepšenia vybavenosti územia, zvyšovaním kvality poskytovaných služieb cestovného ruchu a rozvoj nových služieb cestovného ruchu, zintenzívnenie cezhraničnej spolupráce. Okres Sobrance sa vyznačuje nízkou mierou urbanizácie, čo je možné využiť k rozvoju vidieckeho turizmu a agroturistiky. Uvedenému ale bráni predovšetkým nízka ponuka vidieckej turistiky, agroturistiky, nedostatočná doplnková infraštruktúra cestovného ruchu, nedostatočná dĺžka cyklistických trás.

Okres Sobrance má jedinečný potenciál aj na rozvoj kúpeľníctva, ale z dôvodu nefunkčnosti Sobraneckých kúpeľov je daná oblasť pre cestovný ruch nevyužívaná.

Okres Sobrance ponúka viaceré možnosti cestovného ruchu a to v podobe pobytu pri vode, v prírodnom prostredí, spoznávanie tradícií a kultúry, histórie okresu. V okrese sa nachádza prírodné jazero Morské oko pod Vihorlatom, ktoré je vyhľadávanou lokalitou, ale z dôvodu zaradenia medzi národné prírodné rezervácie je v ňom zakázané kúpanie, člnkovanie a rybolov. Ide o tretie najväčšie prírodné jazero na Slovensku. Ďalšou atraktivitou sú Senianske rybníky, ktoré sú národnou prírodnou rezerváciou a ide o najvýznamnejšiu ornitologickú lokalitu európskeho významu.

Z prírodných krás sú vyhľadávanými oblasťami UNESCO (drevený kostolík Sv. Mikuláša v Ruskej Bystrej, drevený kostolík v Inovciach) a NATURA 2000 (CHVÚ Vihorlatské vrchy, CHVÚ Senianske rybníky, UEV Morské oko, UEV Senianske rybníky).

Opatrenie je zamerané na podporu realizácie aktivít spojených s:

- obnovou, rekonštrukciou a vybavením národných kultúrnych pamiatok, ostatných pamiatkovo chránených objektov, historických budov (miestnych pamätihodností), revitalizáciu historických parkov, záhrad, pietnych miest a iných lokalít kultúrneho a prírodného dedičstva priamo využiteľných v produkte kultúrno-poznávacieho cestovného ruchu a zároveň pri rozvoji zázemia pre pobyt návštevníkov
- tvorbou zážitkových programov zameraných na spoznávanie týchto významných lokalít s aktívnym zapojením návštevníka, aj ako súčasť tematických múzeí a expozícií s cieľom zvýšenia interaktivity a prezentácie prostredníctvom technologických prvkov

Zároveň by malo opatrenie prispieť aj k tvorbe pracovných miest pre znevýhodnené skupiny na trhu práce, vrátane generácie 55 + prostredníctvom dlhodobu udržateľných pracovných príležitostí v činnostiach, ktorým sa v súčasnosti venujú len vo voľnom čase a prispievajú k uchovávaniu kultúrneho dedičstva (najmä remeslá).

Úloha B1.1: Tvorba ponuky v kultúrno-poznávacom cestovnom ruchu

Ciele:

- vytvoriť ucelenú a konkurencieschopnú ponuku v kultúrno-poznávacom cestovnom ruchu
- zlepšiť stavebno-technický stav národných kultúrnych pamiatok a ostatných pamiatkovo chránených objektov a historických budov
- zriadiť a vybaviť turisticko informačné centrum

Potenciálni nositelia projektov: samosprávy, krajská organizácia cestovného ruchu a oblastné organizácie cestovného ruchu, kultúrne inštitúcie, neziskové organizácie, školy, inštitúcie v oblasti ochrany prírody, subjekty územnej spolupráce.

Cieľové skupiny: obyvatelia, domáci a zahraniční návštevníci, kvalifikovaná pracovná sila, podnikateľské subjekty v cestovnom ruchu a v nadväzujúcich odvetviach.

Úloha B1.2: Tvorba ponuky zameranej na udržateľnosť významného prírodného dedičstva

Ciele:

- vytvoriť ucelenú a konkurencieschopnú ponuku v prírodnom cestovnom ruchu založenú na prepojení so silným potenciálom regionálnej poľnohospodárskej produkcie a podpore biodiverzity
- sprístupniť turistické lokality a body záujmu
- zlepšiť udržateľnú mobilitu a dostupnosť prírodných aktivít regiónu

Potenciálni nositelia projektov: samosprávy, krajská organizácia cestovného ruchu a oblastné organizácie cestovného ruchu, kultúrne inštitúcie, neziskové organizácie, školy, inštitúcie v oblasti ochrany prírody

Cieľové skupiny: obyvatelia, domáci a zahraniční návštevníci, kvalifikovaná pracovná sila, podnikateľské subjekty v cestovnom ruchu a v nadväzujúcich odvetviach.

4.2.6. Opatrenie B2: Vytváranie udržateľného zázemia a služieb pre pobyt návštevníkov

Okres Sobrance patrí k najmenším okresom kraja, k okresom s najnižšou hustotou zaľudnenia, patrí medzi najmenej urbanizované územie. Okres Sobrance sa len malou mierou podieľa na návštevnosti kraja a to aj napriek potenciálu k rozvoju cestovného ruchu.

Z dôvodu nedostatočnej, resp. zložitej dostupnosti územia, dôležitých bodov či už prírodného alebo kultúrno-historického charakteru, je nutné vytvoriť podmienky pre lepší vstup návštevníka do územia a zároveň zabezpečiť aj jeho lepší pohyb v území počas pobytu. Uvedené umožňuje aj rozvoj cyklotopravy v podobe budovania cyklotrás, cyklociest a chodníkov, spolu so zlepšením infraštruktúry vedúcej k dôležitým, vyhľadávaným bodom cestovného ruchu.

Územie okresu Sobrance ponúka množstvo prírodných a kultúrno-historických atraktivít, ktoré môže turista spoznávať aj pešou turistikou, aj na bicykli. Cykloturistika je v súčasnosti veľmi rozšírenou formou turistiky, obľúbenou dovolenkovou rekreačno-športovou aktivitou a čoraz viac aj prostriedkom poznávania. Má veľký potenciál obohatiť turistické zážitky návštevníkom a súčasne nezaťažovať životné prostredie a prináša ekonomický rast celej oblasti.

Je potrebné zamerať sa na využívanie predpokladov územia pre rozvoj cestovného ruchu a jeho všetkých foriem, čo zabezpečí vytvorenie ucelenej a konkurencieschopnej ponuky v oblasti vidieckeho turizmu, kultúrno-poznávacieho turizmu. Uvedená priorita prispeje k tvorbe takej ponuky, ktorá bude môcť byť využívaná celoročne, zabezpečí vyššiu atraktivitu územia okresu a prispeje k tvorbe nových pracovných miest.

Úlohy v opatrení B2 majú smerovať k podpore rastu výkonnosti v cestovnom ruchu. Ako bolo spomínané vyššie, v okrese Sobrance je osobitne nevyhnutná potreba rozvoja služieb (vrátane ubytovacích), ktoré vytvárajú základné predpoklady pre pobyt návštevníka v okrese a aj ďalšiu spotrebu. Na Slovensku, ale aj v zahraničí, sa zvyšuje popularita cykloturistiky ako aktivity návštevníkov aj jednoduchých výletníkov. Prispieva k tomu aj trend využívania elektrických bicyklov. Zvyšujú sa nároky návštevníkov na pobyt v destináciách a možnosti vykonávania cykloturistiky, napojenie centier rozvoja prostredníctvom cykloturistických trás. Sobrance patria medzi okresy s nízkou hustotou cykloturistických trás v kraji. Podstatné je vybudovanie lokálnych cykloturistických trás v súlade so zásadami ochrany prírody pre rôzne cieľové skupiny návštevníkov.

V okrese Sobrance je nevyhnutné:

- rozvíjať nové a existujúce cykloturistické trasy, doplnkovú infraštruktúru a služby tak, aby boli dlhodobo udržateľné a mali vysokú kvalitu;
- strategicky plánovať rozvoj cykloturistiky (budovanie nových a obnova existujúcich trás) tak, aby boli na bicykli dostupné kľúčové turistické body záujmu (zokruhovanie cyklotrás a podpora tvorby produktov cestovného ruchu);
- vybudovať turisticko informačné centrum, ktoré by návštevníkom okresu poskytovalo všetky potrebné informácie pre zjednodušenie a skvalitnenie pobytu a pohybu v okrese;
- vybudovať zážitkové ubytovacie kapacity (camping, glamping), ktoré samotne by boli lákadlom pre návštevníkov a zároveň by prispeli k zvýšeniu počtu prenocovaní v okrese.

V súvislosti s podporou tvorby nových pracovných miest je potrebné zamerať sa na rozvoj udržateľných služieb a projektov, ktoré integrujú poskytovanie viacerých služieb pre návštevníkov (napr. ubytovacích služieb turistickej kategórie, návštevníckeho servisu, doplnkových služieb v cykloturistike v nadväznosti na rozvoj cykloturistických trás a iné), t. j. projektov, ktoré prostredníctvom komerčných služieb zabezpečujú udržateľnosť aj takých služieb, ktoré priamo negenerujú príjmy, ale sú nevyhnutné pre rozvoj cestovného ruchu (napríklad uvedeného návštevníckeho servisu a pod.).

Úloha B2.1: Zlepšenie dostupnosti/rozvoj služieb pre návštevníkov

Ciele:

- zvýšiť výkonnosť okresu v cestovnom ruchu (príjmov z cestovného ruchu)
- podporiť rast počtu návštevníkov a prenocovaní
- vytvoriť nové pracovné miesta v cestovnom ruchu aj v nadväzných odvetviach

Potenciálni nositelia projektov: samosprávy, krajská organizácia cestovného ruchu a oblastné organizácie cestovného ruchu, občianske združenia a neziskové organizácie, podnikateľské subjekty, školy, kultúrne inštitúcie, inštitúcie v oblasti ochrany prírody

Cieľové skupiny: obyvatelia, domáci a zahraniční návštevníci, pracovná sila v regióne, študenti a absolventi, podnikateľské subjekty v cestovnom ruchu a nadväzujúcich odvetviach, samosprávy, inštitúcie v oblasti ochrany prírody

Úloha B2.2: Tvorba udržateľného rekreačného a športového zázemia

Ciele:

- vytvoriť ponuku pre aktívne trávenie voľného času návštevníkov s príspevkom k predĺžovaniu pobytu v regióne (komplexný rozvoj cykloturistiky, trás a doplnkovej infraštruktúry)
- zvýšiť kvalitu (atraktivita a funkčnosť) rekreačného zázemia pre pobyt návštevníkov s ohľadom na udržateľný prírodný turizmus

Potenciálni nositelia projektov: samosprávy, krajská organizácia cestovného ruchu a oblastné organizácie cestovného ruchu, občianske združenia a neziskové organizácie, podnikateľské subjekty, školy, kultúrne inštitúcie, inštitúcie v oblasti ochrany prírody

Cieľové skupiny: obyvatelia, domáci a zahraniční návštevníci, pracovná sila v regióne, študenti a absolventi, podnikateľské subjekty v cestovnom ruchu a nadväzujúcich odvetviach, samosprávy, inštitúcie v oblasti ochrany prírody

4.2.7. Opatrenie B3: Rozvoj destinačného manažmentu a marketingu

Sieťovanie aktérov je kľúčovým pilierom pre tvorbu ucelenej a konkurencieschopnej ponuky okresu Sobrance. Táto priorita je jednou z kľúčových pre oblasť udržateľného cestovného ruchu. Organizácie v destinačnom manažmente koordinujú rozvoj priamo na lokálnej úrovni tak, aby boli všetky ostatné podmienky a predpoklady udržateľného rozvoja (ostatné aktivity a navrhnuté opatrenia) naplnené. V okrese Sobrance je vzhľadom na nízky stupeň rozvoja nevyhnutné sieťovanie nielen aktérov v rozvoji cestovného ruchu a poskytovateľov služieb, ale aj vzdelávacích, kultúrnych a iných inštitúcií.

Opatrenie je zamerané na:

- prehlbovanie existujúcich a rozvoj nových strategických partnerstiev v destinačnom manažmente a rozvojových aktivitách na regionálnej a lokálnej úrovni;
- zvyšovanie povedomia odbornej a laickej verejnosti o význame rozvoja udržateľného cestovného ruchu aj prostredníctvom princípov destinačného manažmentu;
- zavádzanie inovatívnych modelov spolupráce a financovania pri realizácii rozvojových potrieb destinácie;
- monitoring a hodnotenie dát potrebných na strategické a operatívne rozhodovanie v cestovnom ruchu a regionálnom rozvoji.

Opatrenie síce nepriamo, ale významne, prispieva k rozvoju kvalifikovanej pracovnej sily a zamestnanosti v cestovnom ruchu, ale aj v nadväzných odvetviach. A to tým, že prepája aktérov.

Ďalšou úlohou v rámci opatrenia je formovanie imidžu a značky destinácie, komunikačné a iné s tým súvisiace aktivity, ktoré sú nevyhnutnou „koncovkou“ pre umiestnenie ponuky na trhu cestovného ruchu (označované často aj ako „spropagovanie regiónu“, ktoré už ale v súčasných podmienkach nie je len o tvorbe a tlači propagačných materiálov, ale komplexnom marketingovom manažmente, ktorý zahŕňa moderné digitálne formy). Cieľom je tvorba ucelenej a komplexnej destinačnej ponuky atraktivít okresu Sobrance.

Úloha B3.1: Siet'ovanie a rozvoj destinačného manažmentu na regionálnej a lokálnej úrovni

Ciele:

- rozvíjať a prehľbovať existujúce partnerstvá, vrátane medzisektorových spoluprác, ktoré udržateľne rozvíjajú potenciál okresu
- zvýšiť zapojenie miestnych obyvateľov a komunít do rozvoja a aktivít v regióne
- vytvoriť ucelenú a komplexnú destinačnú ponuku atraktivít okresu Sobrance

Potenciálni nositelia projektov: samosprávy, krajská organizácia cestovného ruchu a oblastné organizácie cestovného ruchu, občianske združenia a neziskové organizácie, podnikateľské subjekty, školy, kultúrne inštitúcie, inštitúcie v oblasti ochrany prírody

Cieľové skupiny: podnikateľské subjekty v cestovnom ruchu a nadväzných odvetviach, samosprávy, neziskové organizácie, školy, kultúrne inštitúcie, organizácie v oblasti ochrany prírody a iné organizácie zapojené do tvorby ponuky, miestne obyvateľstvo, pracovná sila, návštevníci regiónu

Úloha B3.2: Realizácia destinačného marketingu a podpora regionálnych médií

Ciele:

- Zavedenie a uplatňovanie marketingového manažmentu v okrese Sobrance
- Rast povedomia návštevníkov o regióne a jeho ponuke, rast počtu návštevníkov

Potenciálni nositelia projektov: samosprávy, krajská organizácia cestovného ruchu a oblastné organizácie cestovného ruchu, občianske združenia a neziskové organizácie, podnikateľské subjekty, školy, kultúrne inštitúcie, inštitúcie v oblasti ochrany prírody

Cieľové skupiny: podnikateľské subjekty v cestovnom ruchu a nadväzných odvetviach, samosprávy, neziskové organizácie, školy, kultúrne inštitúcie, organizácie v oblasti ochrany prírody a iné organizácie zapojené do tvorby ponuky, miestne obyvateľstvo, pracovná sila, návštevníci regiónu

4.2.8. Opatrenie B4: Zlepšenie dostupnosti okresu, atraktivít a turistických bodov záujmu

Dostupnosť je základným predpokladom prilákania návštevníka do okresu Sobrance. Je problémovou oblasťou viacerých území kraja, čo súvisí s horším napojením, nie len verejnou, ale aj osobnou automobilovou dopravou po cestách I. triedy.

Opatrenie je zamerané na:

- zlepšenie dostupnosti okresu a mobility návštevníkov okresu Sobrance prostredníctvom cyklistických komunikácií medzinárodného významu;
- zlepšenie stavu verejnej infraštruktúry pri/ vedúcej k turistickým bodom záujmu (chodníky, parkoviská, sociálne zariadenia a i.);
- napojenie centier rozvoja na existujúcu sieť verejnej dopravy vrátane zohľadnenia potrieb návštevníkov (vybavenia dopravných prostriedkov a pod.);

- zlepšenie informačnej dostupnosti prostredníctvom vybudovania širokopásmového internetu v obciach (ako základného predpokladu), vytvárania informačnej infraštruktúry atraktivít a bodov záujmu (navigačných prvkov aj komplexného turistického informačného navigačného systému), infraštruktúry pre poskytovanie informačného servisu v centrách rozvoja a rekreácie (turistických informačných centier alebo inej formy základného návštevníckeho servisu ako doplnkovej aktivity k službám pre návštevníkov, tak aby bola táto služba udržateľná).

Úloha B4.1: Zlepšenie dostupnosti atraktivít a bodov záujmu prostredníctvom udržateľnej mobility

Ciele:

- zlepšiť stav infraštruktúry pri turistických bodoch záujmu a pripravenosti verejnej infraštruktúry na rozvoj cestovného ruchu
- zvýšiť počet domácich, ale aj zahraničných návštevníkov najmä prostredníctvom prepojenia na európsku sieť cyklotrás

Potenciálni nositelia projektov: samosprávy, oblastné organizácie cestovného ruchu

Cieľové skupiny: obyvatelia regiónu, domáci a zahraniční návštevníci, samosprávy, podnikateľské subjekty v cestovnom ruchu a nadväzných odvetviach, iní zamestnávateľi a subjekty, neziskové organizácie a iné organizácie zapojené do tvorby ponuky

Úloha B4.2: Zlepšenie informačnej dostupnosti okresu, atraktivít a bodov záujmu pre návštevníka

Ciele:

- zlepšiť informačnú dostupnosť okresu Sobrance

Potenciálni nositelia projektov: samosprávy, oblastné organizácie cestovného ruchu

Cieľové skupiny: obyvatelia regiónu, domáci a zahraniční návštevníci, samosprávy, podnikateľské subjekty v cestovnom ruchu a nadväzných odvetviach, iní zamestnávateľi a subjekty, neziskové organizácie a iné organizácie zapojené do tvorby ponuky

4.3. Aktivita C: Sociálna ekonomika

4.3.1. Zdôvodnenie aktivity a jej prínos

Okres Sobrance dosahuje dlhodobu vysokú mieru evidovanej nezamestnanosti nielen v rámci kraja, ale aj na Slovensku. Miera evidovanej nezamestnanosti v okrese Sobrance bola k 31.12.2020 na úrovni 15,19 %. Okres je druhý v poradí s najvyššou mierou nezamestnanosti v rámci kraja, aj napriek tomu, že disponibilný počet UoZ klesol ku koncu roka 2018 na hodnotu 1 076, čo bola v sledovanom období pred nástupom pandémie COVID-19 najnižšou hodnotou za obdobie posledných 10 rokov. Miera nezamestnanosti v okrese Sobrance je však dlhodobo nad slovenským priemerom. V porovnaní s priemerom SR rástol počet zamestnancov za sledované obdobie iba desiatinným tempom. Z celkového počtu UoZ patrí do skupiny dlhodobu nezamestnaných občanov až 50,39 %.

Aktivita sociálna ekonomika je zameraná na zvýšenie zamestnanosti znevýhodnených a zraniteľných osôb a ich uplatniteľnosti na trhu práce - zvýšenie ich motivácie pracovať, pracovných návykov ako aj kvalifikácie.

Kľúčovým predpokladom pre rozvoj sociálnej ekonomiky v okrese je vytvorenie vhodných podmienok pre vznik registrovaných sociálnych podnikov a rozširovanie ich podnikateľskej činnosti

s dôrazom na udržateľnosť a konkurencieschopnosť podnikov a vytvorenie podmienok pre zvyšovanie kvalifikácie či odborných zručností v závislosti od potreby podniku.

Prínosom aktivity je znížená miera počtu nezamestnaných osôb so znevýhodnených a zraniteľných skupín, zvýšená miera uplatniteľnosti týchto osôb na pracovnom trhu a prinavrátenie kvality života a sociálneho statusu.

4.3.2. Východisková situácia

Miera evidovanej nezamestnanosti v okrese Sobrance bola k 31.12.2020 na úrovni 15,19 % (Štatistický úrad SR). Okres dosiahol druhú najvyššiu mieru nezamestnanosti v rámci kraja.

Medzi hlavné príčiny vysokej miery nezamestnanosti v okrese patrí nedostatočne rozvinutá technická a dopravná infraštruktúra, ale aj nevhodná kvalifikácia pracovnej sily a nedostatočne rozvinutá štruktúra vzdelávacích inštitúcií v kontexte celoživotného vzdelávania, odchod mladej kvalifikovanej sily z okresu, nedostatočne diverzifikovaná miestna ekonomika a nedostatočne využívané miestne zdroje. Z hľadiska vekovej štruktúry UoZ dominujú UoZ vo veku od 35 do 49 rokov (2 891), ktorí tvoria 36,85 % z celkového počtu UoZ. Špecificky v okrese Sobrance sa stretávame v období rokov 2010-2020 s nárastom počtu UoZ od roku 2019 vo veku nad 50 rokov, ktorý v súčasnosti dosahuje 525 osôb, čo je 29,36 % z celkového počtu UoZ. Najväčšia miera UoZ je v kategórii 35-49 rokov. Počet UoZ v danej kategórii je 608 čo predstavuje 34 %.

4.3.3. Cieľová situácia

Aktivita Sociálna ekonomika je zameraná na vznik a rozširovanie podnikateľskej činnosti formou registrovaných sociálnych podnikov, zvyšovania ich konkurencieschopnosti a zvýšenie zamestnanosti znevýhodnených a zraniteľných osôb a ich uplatniteľnosti na trhu práce - zvýšenie ich motivácie pracovať, pracovných návykov ako aj kvalifikácie (rekvalifikačné kurzy prebiehajúce priamo v podniku).

4.3.4. Prehľad opatrení a úloh

Aktivita C: Sociálna ekonomika pozostáva z opatrenia, ktoré sa ďalej člení na úlohy.

- **Opatrenie C1: Vytváranie podmienok pre zamestnávanie znevýhodnených a zraniteľných osôb**
 - Úloha C1.1 Vytvorenie pracovných miest pre znevýhodnené a zraniteľné skupiny
 - Úloha C1.2 Zvýšenie motivácie a kvalifikácie znevýhodnených a zraniteľných skupín a ich uplatniteľnosti na trhu práce.

4.3.5. Opatrenie C1: Vytváranie podmienok pre zamestnávanie znevýhodnených a zraniteľných osôb

Opatrenie aktivity C1 sa sústreďí najmä na vytváranie motivujúcich podmienok pre vznik a rozširovanie činnosti registrovaných sociálnych podnikov, ktoré vytvoria nové pracovné miesta najmä pre znevýhodnené a zraniteľné osoby. V tejto oblasti je potrebné sociálnym podnikom poskytnúť finančné stimuly na investície do materiálno-technického vybavenia prevádzok ako aj investícií do stavieb (vznik a rekonštrukcia priestorov prevádzky). Opatrenie tak prispieva k zvýšeniu produkcie podnikov, inovatívnosti výrobkov a procesov a najmä k zvýšeniu konkurencieschopnosti podnikov.

Vytvorené pracovné miesta znižujú počty dlhodobo nezamestnaných osôb na trhu práce a zároveň sa zameriavajú na zvyšovanie vzdelanostnej úrovne a kvalifikácie zamestnancov, ako aj UoZ,

čím vytvárajú predpoklady pre ich lepšie uplatnenie na trhu práce. Opatrenie nepriamo prispieva tak k vyššej kvalite ich života, opätovnému začleneniu do spoločnosti, či získaniu finančnej autonómie a stability. Zaradenie sa do pracovného života začlenení zamestnancov do reálneho života a značne ovplyvní nielen ich samotných, ale aj ich rodiny. Zároveň to bude pôsobiť na okolie motivačne, či už pre ďalších podnikateľov z okolia vytvárať pozície pre znevýhodnených UoZ, ako aj členov týchto skupín k vyhľadávaniu pracovných príležitostí.

Úloha C1.1: Vytvorenie pracovných miest pre znevýhodnené a zraniteľné skupiny

Ciele:

- vytvoriť podmienky pre rozširovanie podnikateľskej činnosti
- znížiť mieru nezamestnaných zo skupín znevýhodnených a zraniteľných osôb
- zvýšiť konkurencieschopnosť registrovaných sociálnych podnikov

Potenciálni nositelia projektov: registrované sociálne podniky, stredné odborné školy, mimovládne neziskové organizácie

Cieľové skupiny: registrované sociálne podniky, UoZ - znevýhodnené a zraniteľné osoby

Úloha C1.2: Zvýšenie motivácie a kvalifikácie znevýhodnených a zraniteľných skupín a ich uplatniteľnosti na trhu práce

Ciele:

- podporiť zamestnanosť
- zvýšiť motiváciu a kvalifikáciu znevýhodnených a zraniteľných skupín
- podporiť osobnostný rozvoj, zvýšiť kvalitu života a sociálny status

Potenciálni nositelia projektov: registrované sociálne podniky, stredné odborné školy, mimovládne neziskové organizácie

Cieľové skupiny: registrované sociálne podniky, UoZ - znevýhodnené a zraniteľné osoby

4.4. Aktivita D: Vzdelávanie a rozvoj ľudských zdrojov

4.4.1. Zdôvodnenie aktivity a jej prínos

Okres Sobrance je charakteristický vysokou mierou nezamestnanosti. Medzi hlavné príčiny vysokej miery nezamestnanosti v okrese patrí nedostatočne rozvinutá technická a dopravná infraštruktúra, ale aj nevhodná kvalifikácia pracovnej sily a nedostatočne rozvinutá štruktúra vzdelávacích inštitúcií v kontexte celoživotného vzdelávania, odchod mladej kvalifikovanej sily z okresu, nedostatočne diverzifikovaná miestna ekonomika a nedostatočne využívané miestne zdroje.

Vzdelanie je jednou z možností, ako si na pracovnom trhu zaistiť lepšie pracovné možnosti, príjmy, nižšiu možnosť straty zamestnania, či nižšiu mieru ohrozenia dlhodobou nezamestnanosťou.

Aktivita D: Vzdelávanie a rozvoj ľudských zdrojov je zameraná na zvýšenie kvality vzdelávania, posilnenie a modernizáciu existujúcej vzdelávacej infraštruktúry na úrovni okresu, aby bola schopná flexibilne a kvalitne reagovať na regionálne potreby trhu práce s ohľadom na špecifiká disponibilnej pracovnej sily a UoZ.

Kľúčovým predpokladom rozvoja ľudských zdrojov je celkové zvyšovanie úrovne vzdelávania a prípravy pre trh práce, osobitne v prípade najmenej kvalifikovaných osôb a vzdelávajúcich sa osôb zo znevýhodneného prostredia, zabezpečiť kvalitu výsledkov vzdelávania, posilniť rozvíjanie základných zručností, znížiť počet mladých ľudí, ktorí predčasne ukončujú školskú dochádzku, zvýšiť

účasť dospelých na ďalšom vzdelávaní a odbornej príprave a zabezpečiť ponuku vzdelávania a odbornej prípravy pre trh práce zodpovedajúcu perspektívnym pracovným príležitostiam.

4.4.2. Východisková situácia

Školská infraštruktúra v okrese Sobrance je zastúpená sieťou materských, základných škôl a stredných škôl. V okrese Sobrance sa nachádza spolu 19 materských škôl, v ktorých je prijatých 488 detí a 13 plne organizovaných základných škôl. Vzhľadom na populačný vývoj v obciach okresu možno predpokladať ďalší postupný pokles počtu detí v predškolských zariadeniach a v základných školách. Administratívnym a ekonomickým centrom okresu je mesto Sobrance, v ktorom sa okrem materských a základných škôl nachádzajú aj dve stredné školy, a to Gymnázium v Sobranciach a Stredná odborná škola obchodu a služieb v Sobranciach. Vo všetkých školách je možnosť stravovania v školských jedálňach. Pri základných školách pôsobia školské kluby. Sídlí tu jedna základná umelecká škola a špeciálna škola. V okrese sa nenachádza žiadna vysoká škola ani univerzita

Stredná odborná škola je odborná škola v okrese Sobrance, ktorá poskytuje žiakom aj duálne vzdelávanie a štúdium v študijných odboroch:

- štvorročné štúdium: obchodná akadémia
- štvorročné štúdium: agropodnikanie – poľnohospodársky manažment
- štvorročné štúdium: agropodnikanie – poľnohospodárske služby
- trojročné štúdium: kuchár
- trojročné štúdium: autoopravár – mechanik
- dvojročný študijný odbor: Spoločné stravovanie - nadstavbové denné štúdium
- dvojročný študijný odbor: Podnikanie v remeslách a službách - nadstavbové denné štúdium

Z hľadiska uplatnenia absolventov na trhu práce je situácia v okrese Sobrance porovnateľná s národným trendom. Najväčší podiel UoZ z celkového počtu UoZ v okrese tvorí skupina obyvateľov s ukončeným základným vzdelaním, teda 526 UoZ, čo je 47 %. Významný je aj podiel UoZ s ukončeným stredným odborným vzdelaním v počte 424 (38 %). Podiel UoZ s nedokončeným základným vzdelaním a ukončeným základným vzdelaním tak tvorí 52,1 % UoZ.

Okres Sobrance je charakteristický vysokou mierou nezamestnanosti. Odhliadnuc od základných faktorov vysokej miery nezamestnanosti v okrese, za ktoré sú považované nedostatočne rozvinutá technická a dopravná infraštruktúra, nevhodná kvalifikácia pracovnej sily, nedostatočne rozvinutá štruktúra vzdelávacích inštitúcií v kontexte celoživotného vzdelávania, odchod mladej kvalifikovanej sily z okresu, je ďalším významným faktorom úpadok poľnohospodárstva. Poľnohospodárska výroba v katastrálnom území okresu Sobrance má vysoko intenzívny charakter. Toto odvetvie tvorilo dominantný podiel z celkového hospodárstva a v minulosti zabezpečovalo v regióne zamestnanosť až na úrovni 80 %. Úroveň okresu je limitovaná sociálno-ekonomickými faktormi, ktorých stupeň sa za posledných 15 rokov mimoriadne znížil. Aktuálna situácia celkovej úrovne vzdelanosti v oblasti poľnohospodárstva korešponduje so sociálnymi problémami, nezamestnanosťou, s nedostatočne rozvinutou infraštruktúrou. Problémom aj je migrácia mladých ľudí do iných regiónov, prípadne do zahraničia. Región je geograficky okrajový a tvorí samostatný celok. Sú tu nutné investície, podpora, obnova poľnohospodárstva s dynamickým rozvojom, modernou technológiou a celkovou digitalizáciou poľnohospodárstva. Vďaka modernému vybaveniu je poľnohospodárstvo veľmi zaujímavé, kreatívne, umožňuje inovácie a nie je len o manuálnej práci. Zavádzanie prvkov IKT technológie a plánovanie v digitálnom prostredí predstavuje novú etapu. Poľnohospodárstvo v minulosti v regióne Sobrance tvorilo dominantný podiel z celkového hospodárstva. Rastlinná a živočíšna produkcia v minulosti bola jednou z kľúčových a tradičných oblastí

poľnohospodárstva. V dnešnej dobe toto odvetvie zaznamenáva dlhodobý deficit kvalifikovaných pracovníkov s požadovanou odbornosťou. Dlhodobý nezájem o štúdium v tomto sektore má priamy dopad na kvalifikovanosť personálu pri pestovaní a spracovaní produktov a ďalších výrobných procesov v poľnohospodárskej výrobe. Potreba zmeny v regionálnom a slovenskom poľnohospodárstve si vyžaduje zmenu aj vo vzdelávaní a v celkovom prístupe ku poľnohospodárskemu školstvu. V súčasnom období nastala potreba aktualizácie kľúčových požiadaviek na žiakov z hľadiska dynamiky a vývoja poľnohospodárskej výroby. Vysoký počet sociálne znevýhodnených ľudí má problémy s uplatnením sa na trhu práce. Tieto podnety predstavujú potrebu neustále modernizovať a odborne pripravovať žiakov pre podmienky súčasnej praxe.

Na základe aktuálneho stavu vzniká potreba zosúladenia učebných odborov stredných škôl s požiadavkami trhu práce, pričom je potrebné prioritne rozvíjať učebné a študijné odbory zamerané na využitie špecifikácie hospodárstva okresu a teda rozvíjať odbory súvisiace s potenciálom rozvoja poľnohospodárstva, lesného hospodárstva, sklárstva, ako aj celkové podnikateľské zručnosti.

4.4.3. Cieľová situácia

Aktivita D: Rozvoj ľudských zdrojov je zameraný na zlepšenie kvality a dostupnosti vzdelávania s dôrazom na modernizáciu existujúcej vzdelávacej infraštruktúry a zvýšenie schopnosti siete vzdelávacích inštitúcií flexibilne reagovať na meniace sa potreby trhu práce, špecifické potreby miestnej ekonomiky prostredníctvom:

- zlepšenia postavenia UoZ na trhu práce, zvýšenia zamestnateľnosti, najmä znevýhodnených UoZ,
- rozvoja verejných i neverejných služieb zamestnanosti,
- podpory efektívnej a flexibilnej siete zariadení pre celoživotné vzdelávanie s dôrazom na posilnenie praktického vzdelávania a rozvoj zručností,
- vytvorenia integrovaných programov vzdelávania a poradenstva zameraných na možnosť individuálnej vzdelávacej a kariérnej cesty pre vybrané cieľové skupiny,
- podpory investícií do predprimárneho a primárneho vzdelávania,
- využitia potenciálu obyvateľov, ktorí sa rozhodli vrátiť sa z iných oblastí SR alebo zahraničia, ich pracovných skúseností, finančného kapitálu a sú napr. evidovaní ako UoZ.

Cieľom aktivity je zvyšovanie kvalifikačnej úrovne disponibilnej pracovnej sily s ohľadom na potreby trhu práce, s cieľom zvýšiť možnosti zamestnania sa a zatraktívnenia trhu práce v okrese pre potenciálnych obyvateľov.

4.4.4. Prehľad opatrení a úloh

Aktivita D: Rozvoj ľudských zdrojov pozostáva z dvoch opatrení, ktoré sa ďalej členia na úlohy.

- **Opatrenie D1: Podpora zvyšovania kvality predprimárneho a primárneho vzdelávania a rozšírenie kapacít vzdelávacích inštitúcií**
 - Úloha D1.1 Podpora zvyšovania kapacít predškolských zariadení
 - Úloha D1.2 Zvýšenie kvality vzdelávania prostredníctvom dobudovania infraštruktúry materských a základných škôl
- **Opatrenie D2: Podpora systému profesijného vzdelávania a celoživotného vzdelávania**
 - Úloha D2.1 Vytvorenie podmienok pre vzdelávanie a kvalifikovanú odbornú prípravu žiakov v oblasti poľnohospodárstva a lesného hospodárstva
 - Úloha D2.2 Dobudovanie podpornej infraštruktúry pre vzdelávanie

4.4.5. Opatrenie D1: Podpora zvyšovania kvality predprimárneho a primárneho vzdelávania a rozšírenie kapacít vzdelávacích inštitúcií

Úlohy opatrenia D1 sa sústreďia najmä na zvýšenie kapacity a racionalizáciu existujúcich predškolských zariadení, podporu systému dochádzky a stravovania detí, modernizáciu technického vybavenia, doplnenie výchovno-vzdelávacích pomôcok v materských a základných školách.

Pre zabezpečenie riadneho vzdelávania detí je primárnym cieľom dobudovanie potrebných kapacít prednostne v rámci existujúcich materských škôl. Sekundárnym cieľom tejto aktivity je nepriama podpora zamestnanosti v okrese formou zamestnania žien na materskej a rodičovskej dovolenke, prostredníctvom vytvorených kapacít predškolských a školských zariadení.

V neposlednom rade je prioritou zameraná na zvýšenie vzdelanosti detí materských a základných škôl a zabezpečenie kvalitného predprimárneho a primárneho vzdelávania prispievajúceho k zvládnutiu povinnej školskej dochádzky a zvýšeniu odborných zručností a vzdelanostnej úrovne žiakov.

Opatrenie je zamerané na realizáciu aktivít spojených s rozširovaním kapacít existujúcich objektov materských škôl prístavbou, nadstavbou, rekonštrukciou, zmenou dispozície objektov a v neposlednom rade modernizáciou školských jedální.

Opatrenie by malo prispieť k vytvoreniu miest v materských školách a tým k zlepšeniu dostupnosti predprimárneho vzdelávania pre všetky deti. Prínos opatrenia zároveň spočíva v tom, že umiestnenie detí do materských škôl umožní rodičom sa zamestnať, zosúladiť súkromný a pracovný život, čím sa zlepší ekonomická situácia obyvateľov, čo následne nepriamo prispieva aj k rozvoju obce či okresu.

Opatrenie je zamerané na vytváranie podmienok pre kvalitné predprimárne a primárne vzdelávanie prostredníctvom obstarania a modernizácii materiálne-technického vybavenia, doplnenia výchovno-vzdelávacích pomôcok v materských a základných školách, stavebno-technických úprav areálov za účelom dobudovania vonkajších učební, detských ihrísk, športových zariadení pre deti.

Prínosom opatrenia sú kvalitné materiálne-technické podmienky. Zároveň sa vytvoria podmienky na zvýšenie hrubej zaškolenosti detí a zaradia sa prvky inkluzívneho vzdelávania na začlenenie detí v rámci inkluzívneho predprimárneho a primárneho vzdelávania.

Úloha D1.1: Podpora zvyšovania kapacít predškolských zariadení

Ciele:

- rozšíriť kapacity existujúcich materských škôl
- zlepšiť dostupnosť predškolskej výchovy pre všetky deti
- podporiť zamestnanosť

Potenciálni nositelia projektov: obce, materské školy, mimovládne neziskové organizácie, základné školy

Cieľové skupiny: žiaci materských a základných škôl

Úloha D1.2: Zvýšenie kvality vzdelávania prostredníctvom dobudovania infraštruktúry materských a základných škôl

Ciele:

- doplniť chýbajúcu infraštruktúru (vonkajšie učebne, ihriská, športoviská, telocvične atď.)
- skvalitniť odborné vybavenie existujúcich prírodovedných, technických jazykových učební a laboratórií škôl

- zabezpečiť kvalitné predprimárne a primárne vzdelávanie
- vytvoriť podmienky na realizáciu inkluzívneho vzdelávania

Potenciálni nositelia projektov: obce, materské školy, mimovládne neziskové organizácie, základné školy

Cieľové skupiny: žiaci materských a základných škôl

4.4.6. Opatrenie D2: Podpora systému profesijného vzdelávania a celoživotného vzdelávania

Štruktúra nezamestnaných - UoZ v okrese je nepriaznivá, viac ako polovica UoZ má len základné ukončené resp. neukončené vzdelanie. Je potrebné vo zvýšenej miere zabezpečiť intervencie v oblasti vzdelávania, zvyšovania kvalifikácie, tréningov atď. s cieľom zlepšiť štruktúru UoZ a zatriktívniť trh práce v okrese pre potenciálnych podnikateľov. Priorita je zameraná na posilnenie, prestavbu a modernizáciu existujúcej vzdelávacej infraštruktúry na úrovni okresu, aby bola schopná flexibilne a kvalitne reagovať na regionálne potreby trhu práce s ohľadom na špecifiká disponibilnej pracovnej sily a UoZ.

Cieľom opatrenia D2 je umožniť plynulý prechod žiakov zo vzdelávania na trh práce a zvýšiť uplatniteľnosť absolventov stredných odborných škôl na trhu práce. Podpora bude smerovať do oblasti vzdelávania žiakov v študijných a učebných odboroch poľnohospodárskeho a lesného zamerania, nakoľko tieto odvetvia v regióne Sobrance tvoria dominantný podiel z celkového hospodárstva.

Cieľom opatrenia je tiež podpora odbornej prípravy na budúce povolanie pre nekvalifikovanú pracovnú silu podľa požiadaviek trhu práce v spolupráci so Strednou odbornou školou, subjektami sociálnej ekonomiky, so zamestnávateľmi a ÚPSVaR, podpora odborného vzdelávania vychádzajúc z reálnych potrieb existujúcich a nových firiem etablovaných na trhu a vytvorenie podmienok na poskytovanie celoživotného vzdelávania záujemcom s dôrazom na rozvoj kľúčových kompetencií, prehlbovanie a zvyšovanie kvalifikácie účastníkov vzdelávania.

Opatrenie vychádza zo skutočnosti, že v okrese je zaznamenaný nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily a existencia voľných pracovných miest predovšetkým v poľnohospodárstve, lesníctve a sklárskej výrobe. Cieľom je riešiť nepomer medzi nedostatkom kvalifikovanej pracovnej sily a veľkou nezamestnanosťou v regióne.

Prínosom opatrenia bude zvýšenie počtu žiakov zapojených do duálneho vzdelávania, zlepšenie kvality odbornej prípravy žiakov v poľnohospodárskych a lesníckych odboroch v súlade s požiadavkami zamestnávateľov a trhu práce. Predpokladom je vytvorenie podmienok na kvalifikovanú teoretickú prípravu a odborné vzdelávanie žiakov a ďalších účastníkov vzdelávania v odboroch, ktoré majú v regióne dlhodobú tradíciu a sú kľúčovým predpokladom jeho rozvoja.

Opatrenie je zamerané na zvýšenie kvality vzdelávania v oblasti poľnohospodárstva a lesného hospodárstva podporou opatrení zameraných na:

- modernizáciu vzdelávacích programov v poľnohospodárskych odboroch;
- zvýšenie kvality odborného vzdelávania a prípravy v študijných a učebných odboroch poľnohospodárskeho a lesníckeho zamerania v súlade s požiadavkami zamestnávateľov a trhu práce;
- prepojenie odborného vzdelávania s praxou;
- prípravu žiakov v moderných podmienkach poľnohospodárskej výroby v oblasti pestovania obilnín systémom presného poľnohospodárstva, pestovania zeleniny vo veľkokapacitných skleníkoch, ovocinárstva, sadovníctva a spracovania poľnohospodárskej a lesníckej výroby;

- obstaranie materiálne-technického vybavenia, strojov, zariadení a IKT, ktoré zodpovedá súčasným trendom.

Opatrenie je zamerané na kompletizáciu systému vzdelávania v súlade s aktuálnymi a perspektívnymi požiadavkami trhu práce.

Predmetom opatrenie je vytvorenie podmienok na poskytovanie celoživotného vzdelávania s dôrazom na rozvoj kľúčových kompetencií, prehĺbovanie a zvyšovanie kvalifikácie účastníkov vzdelávania v súlade s požiadavkami zamestnávateľov a trhu práce a to prostredníctvom:

- podpory centier odborného vzdelávania a prípravy formou materiálne-technického vybavenia pre poľnohospodárske odbory a modernizácie autoškoly ako jeho súčasť. Cieľom je vzdelávanie a praktická príprava žiakov a iných záujemcov a tiež vzájomná kooperácia medzi Strednou odbornou školou a podnikateľskými subjektmi. Centrum odborného vzdelávania bude slúžiť na zlepšenie kvality a dostupnosti praktického vzdelávania v profesiách požadovaných trhom práce.
- vytvárania centier, zabezpečujúcich rekvalifikáciu a prípravu na povolanie ľudí s neukončeným základným vzdelaním.

Úloha D2.1: Vytvorenie podmienok pre vzdelávanie a kvalifikovanú odbornú prípravu žiakov v oblasti poľnohospodárstva a lesného hospodárstva

Ciele:

- umožniť plynulý prechod žiakov zo vzdelávania na trh práce
- zvýšiť kvalitu odborného vzdelávania a prípravy žiakov v poľnohospodárskych a lesníckych odboroch v súlade s požiadavkami zamestnávateľov a trhu práce
- zvýšiť uplatniteľnosť absolventov stredných odborných škôl na trhu práce
- riešiť nepomer medzi nedostatkom kvalifikovanej pracovnej sily a veľkou nezamestnanosťou v regióne

Potenciálni nositelia projektov: zriaďovatelia, školy, subjekty územnej spolupráce, neziskové organizácie

Cieľové skupiny: študenti a absolventi, všetky skupiny obyvateľov regiónu

Úloha D2.2: Dobudovanie podpornej infraštruktúry pre vzdelávanie

Ciele:

- vytvoriť podmienky na poskytovanie celoživotného vzdelávania s dôrazom na rozvoj kľúčových kompetencií, prehĺbovanie a zvyšovanie kvalifikácie účastníkov vzdelávania
- pripraviť kvalifikovanú pracovnú silu pre profesie, po ktorých je dopyt v regionálnych podnikateľských subjektoch
- zvýšiť uplatniteľnosť absolventov na trhu práce
- znížiť vysokú mieru evidovanej nezamestnanosti

Potenciálni nositelia projektov: zriaďovatelia, školy, subjekty územnej spolupráce, neziskové organizácie

Cieľové skupiny: študenti a absolventi, všetky skupiny obyvateľov regiónu

4.5. Aktivita E: Sociálna oblasť

4.5.1. Zdôvodnenie aktivity a jej prínos

Sociálne služby sú činnosti určené na pomoc ľuďom, ktorí sa ocitli v nepriaznivej sociálnej situácii, nevedia si sami zabezpečiť základné životné potreby, alebo potrebujú pomoc z iných vážnych dôvodov. Prostredníctvom nich sa pomáha ľuďom udržať si, alebo znovu získať miesto v spoločnosti. Nepriaznivý demografický vývoj, ako aj dopady spoločenských zmien na rodiny a zamestnanosť prinášajú nárast požiadaviek na riešenie rôznych sociálnych problémov, pričom požiadavky na sociálne služby sa zväčšujú. Súčasný ekonomický a sociálny problémy a vysoká nezamestnanosť v okrese Sobrance sú spôsobené nielen periférnou polohou okresu a jeho špecifickými faktormi, ale predovšetkým štrukturálnymi zmenami ekonomiky štátu a vonkajšími podmienkami jeho vývoja, ako aj dosahmi centrálnej hospodárskej politiky a sociálnej politiky. Medzi špecifické okresné faktory patrí hlavne periférna poloha okresu v rámci štátu na schengenskej hranici Európskej únie s Ukrajinou, špecifická odvetvová orientácia regionálnej ekonomiky, nedostatočne rozvinutá infraštruktúra regiónu, odchod mladej kvalifikovanej sily z okresu.

Sociálne služby sú podľa dostupných štatistických údajov nedostatočne rozvinuté a ich fyzická a finančná dostupnosť je v rámci celej SR nepostačujúca. V dôsledku týchto skutočností nie sú uspokojivé podmienky pre zotrvanie občanov v prirodzenom prostredí. Vzhľadom na dôsledky starnutia populácie spojené i s predlžujúcim sa vekom dožitia, spojeným s nárastom počtu starších ľudí odkázaných na dlhodobú sociálno - zdravotnú starostlivosť, je potrebné vytvárať podmienky na dostupnosť a udržateľnosť tejto starostlivosti. Predpoklad na dosiahnutie priority je podporiť rozvoj existujúcich a nových komunitných sociálnych služieb, ktoré reagujú na potreby členov komunity a nejavia znaky inštitucionálnej starostlivosti, s dôrazom na služby pre rodiny, ktoré sa starajú o člena odkázaného na pomoc inej osoby pri sebaobsluže. Nevyhnutnosťou sa javí aj prepojenie systému sociálnych služieb a zdravotnej starostlivosti.

4.5.2. Východisková situácia

Definovaným problémom okresu Sobrance je nízke zastúpenie a dostupnosť sociálnych služieb pre všetkých obyvateľov okresu, nedostatočná úroveň komunitných služieb a nízka kvalita zdravotných služieb. Okres je štvrtým okresom KSK s najnižším percentuálnym podielom osôb v predproduktívnom veku, vzhľadom na vekovú štruktúru obyvateľstva sú potreby zabezpečenia sociálnych a zdravotných služieb odôvodnené (hodnota indexu starnutia sa dlhodobou zvyšuje).

Sociálne služby na území okresu poskytuje 15 poskytovateľov na 20 miestach, avšak zmena demografickej štruktúry obyvateľstva podmieňuje potrebu zmeniť štruktúru poskytovaných služieb. Nachádza sa tu 1 útulok, domov pre občanov v krízovej situácii, 1 domov sociálnych služieb a 1 rehabilitačné stredisko pre občanov so zdravotným postihnutím, 2 zariadenia opatrovateľskej služby, 1 zariadenie podporovaného bývania pre zdravotne postihnutých občanov, 2 denné centrá a 1 zariadenie pre seniorov. Zdravotne postihnutým občanom a seniorom poskytuje opatrovateľskú službu 10 obcí terénnou formou. Na území pôsobia 2 resocializačné strediská, a to v obciach Petrovce a Remetské Hámre. V obci Remetské Hámre sa nachádza detský domov. Kapacita detského domova je 90 miest, ktorá sa však bude mierne znižovať. Špecifikom regiónu je pestúnska starostlivosť v obci Blatné Remety. V obci je momentálne 17 pestúnskych rodín, ktoré sa starajú približne o 60 detí.

Zdravotná starostlivosť pre obyvateľov okresu je zabezpečovaná v prvom rade v meste Sobrance, kde sa okrem samostatných ambulancií nachádza aj Regionálna nemocnica Sobrance, n. o. Potreba existencie nemocnice vychádza z epidemiologickej situácie chorobnosti v regióne okresu Sobrance. Nemocnica plní aj funkciu nemocnice prvého kontaktu v schengenskom priestore a je

schopná poskytnúť pomoc nielen obyvateľom okresu Sobrance, ale všetkým ľuďom pohybujúcim sa v tomto priestore.

4.5.3. Cieľová situácia

Cieľom aktivity je skvalitnenie a doplnenie sociálnych služieb a sprístupnenie, skvalitnenie zdravotnej starostlivosti. Cieľom je aj vytvoriť také predpoklady v okrese Sobrance aby sa zabránilo ďalšiemu odlivu obyvateľov a zároveň zlepšiť kvalitu života obyvateľov okresu Sobrance.

4.5.4. Prehľad opatrení a úloh

Aktivita E: Sociálna oblasť pozostáva z opatrenia, ktoré sa ďalej člení na úlohy.

• **Opatrenie E1: Podpora sociálnych služieb**

- Úloha E1.1: Podpora a rozvoj existujúcich a nových komunitných sociálnych služieb.
- Úloha E.1.2: Vytvorenie pracovných miest a zvýšenie kvalifikácie znevýhodnených a ich uplatniteľnosť na trhu práce.

4.5.5. Opatrenie E1: Podpora sociálnych služieb

Opatrenie E1 je zamerané na výstavbu, modernizáciu a rekonštrukciu jednak už existujúcich objektov sociálnych služieb, resp. zriadenie nových zariadení sociálnych služieb. Predmetom opatrenia je taktiež obstaranie materiálno-technického vybavenia nevyhnutného k uskutočňovaniu činností zariadenia sociálnych, zdravotných služieb. Pôjde teda predovšetkým o aktivity zamerané na budovanie a vytváranie nových zariadení poskytujúcich sociálne služby, rekonštrukciu, rozširovanie, modernizácia stavebných objektov existujúcich zariadení sociálnych služieb, obstaranie materiálno-technického vybavenia. Opatrenie by malo riešiť sociálnu výpomoc pre seniorov či znevýhodnených občanov okresu Sobrance. Opatrenie tak prispieva aj k vytvoreniu nových pracovných miest. Vytvorené pracovné miesta znižujú počty dlhodobo nezamestnaných osôb na trhu práce a zároveň sa zameriavajú na zvyšovanie vzdelanostnej úrovne a kvalifikácie zamestnancov.

Úloha E1.1: Podpora a rozvoj existujúcich a nových komunitných sociálnych služieb

Ciele:

- budovanie a vytváranie nových zariadení poskytujúcich sociálne služby
- rekonštrukcia, rozširovanie, modernizácia stavebných objektov existujúcich zariadení sociálnych služieb a obstaranie materiálno-technického vybavenia
- vytvorenie doplnkových sociálnych služieb
- zvýšenie kvality sociálnych služieb

Potenciálni nositelia projektov: obecné samosprávy, právnické osoby zriadené obcou alebo založené obcou/mestom, mimovládne organizácie, iná osoba bez cieľa dosahovania zisku - neverejný poskytovateľ/zriaďovateľ sociálnej služby, občianske združenia, poskytovateľ zdravotníckej starostlivosti.

Cieľové skupiny: obyvatelia – znevýhodnené a zraniteľné osoby, samosprávy, kvalifikovaná pracovná sila.

Úloha E.1.2: Vytvorenie pracovných miest a zvýšenie kvalifikácie znevýhodnených a ich uplatniteľnosť na trhu práce

Ciele:

- vytvorenie pracovných miest pre znevýhodnené a zraniteľné skupiny

- zvýšenie motivácie a kvalifikácie znevýhodnených a zraniteľných skupín a ich uplatniteľnosti na trhu práce

Potenciálni nositelia projektov: obecné samosprávy, právnické osoby zriadené obcou alebo založené obcou/mestom, mimovládne organizácie, iná osoba bez cieľa dosahovania zisku - neverejný poskytovateľ/zriaďovateľ sociálnej služby, občianske združenia, poskytovateľ zdravotníckej starostlivosti.

Cieľové skupiny: obyvatelia – znevýhodnené a zraniteľné osoby, samosprávy, kvalifikovaná pracovná sila.

4.6. Aktivita F: Obnova obcí a verejné služby občanom

4.6.1. Zdôvodnenie aktivity a jej prínos

Aktivita obnova obcí a verejné služby občanom je zameraná na zvýšenie atraktivity územia a zlepšenia služieb občanom. Cieľom je zlepšiť základnú občianku infraštruktúru a kvalitu života vzťahujúcu sa na územie obcí. Ide o zlepšenie vzhľadu obcí ako miesta pre život a prácu obyvateľov, vytvorenie podmienok pre trávenie voľného času, oddychu, doplnkové služby pre obyvateľov, stavom základnej a doplnkovej občianskej infraštruktúry územia, uskutočňovať zárobkovú činnosť, zamestnať sa, starostlivosť o životné prostredie a bezpečnosť.

Z uvedeného dôvodu je nevyhnutné zamerať sa na tie opatrenia, ktoré zabezpečia miestny ekonomický rozvoj, zatraktívnenie a obnovu obcí a zvýšenie kvality života ako dôležitého predpokladu rozvoja okresu, čo bude mať neodmysliteľný vplyv na zvyšovanie zamestnanosti, vytváranie nových pracovných miest.

4.6.2. Východisková situácia

V okrese Sobrance absentujú možnosti k tráveniu voľného času, uskutočňovania športových, kultúrnych činností a niektoré obce vykazujú nedostatočne vybudovanú sieť miestnych ciest a chodníkov, resp. zlý technický stav ciest a chodníkov. Je potrebné zabezpečiť možnosti k aktívnemu tráveniu voľného času a zlepšenie vzhľadu obcí a vytvorenie priaznivého prostredia pre život v obciach okresu. Na základe prognóz vývoja počtu obyvateľov okresu je predpokladaný pokles počtu obyvateľov okresu a preto je nevyhnutné zamerať sa na zatraktívnenie územia okresu a vytvoriť predpoklady jednak k udržaniu obyvateľov v okrese, ale vytvoriť aj podmienky na zvýšenie záujmu o život v okrese.

4.6.3. Cieľová situácia

Cieľom aktivity je vytvorenie predpokladov v území, ktoré zabezpečia zlepšenie atraktívnosti a vzhľadu obcí, služieb, doplnenie možností k tráveniu voľného času a aktívneho vyžitia voľného času v obciach okresu Sobrance. Cieľom aktivity je aj vytvoriť také predpoklady v okrese, aby sa zabránilo ďalšiemu odlivu obyvateľov a zároveň vytvoriť podmienky k nárastu počtu obyvateľov pozitívnou migráciou a záujmom o daný okres a život v ňom.

4.6.4. Prehľad opatrení a úloh

Aktivita F: Obnova obcí a verejné služby občanom pozostáva z dvoch opatrení, ktoré sa ďalej členia na úlohy.

- **Opatrenie F1: Zvýšenie atraktivity územia, služieb a starostlivosť o územie obcí**
 - Úloha F1.1: Zvýšenie kvality a atraktivity územia, starostlivosť o územie obcí
 - Úloha F1.2: Zlepšenie služieb občanom

4.6.5. Opatrenie F1: Zvýšenie atraktivity územia, služieb a starostlivosť o územie obcí

Opatrenie je zamerané na zlepšenie vzhľadu územia obcí, opravu, modernizáciu a rekonštrukciu chodníkov, miestnych komunikácií, zatraktívnenie územia úpravou verejných priestranstiev, tvorbu a rozširovanie ponuky k tráveniu voľného času obyvateľov obce. Prínosom opatrenia je aj zefektívnenie a skvalitnenie služieb občanom.

Úloha F1.1: Zvýšenie kvality a atraktivity územia, starostlivosť o územie obcí

Ciele:

- rekonštrukcia, úprava a modernizácia miestnych komunikácií
- úprava, revitalizácia verejných priestranstiev, verejnej zelene
- vybudovanie oddychových zón a športovísk
- vybudovanie zón k tráveniu voľného času, usporadúvania kultúrnych akcií

Potenciálni nositelia projektov: obecné samosprávy, mimovládne organizácie

Cieľové skupiny: Obyvatelia a návštevníci miest a obcí riešeného územia

Úloha F1.2: Zlepšenie služieb občanom

Ciele:

- zefektívnenie a skvalitnenie služieb občanom

Potenciálni nositelia projektov: obecné samosprávy, mimovládne organizácie

Cieľové skupiny: obyvatelia a návštevníci miest a obcí riešeného územia

4.7. Aktivita G: Ochrana životného prostredia

4.7.1. Zdôvodnenie aktivity a jej prínos

Na územie okresu Sobrance zasahuje Chránená krajinná oblasť Vihorlat. Vihorlatské vrchy sú chráneným vtáčim územím chránených a ohrozených druhov európskeho významu (z druhov napr. výrik lesný, sova dlhochvostá, orol krikl'avý, výr skalný, jariabka hôrna, bocian čierny). K maloplošným chráneným územiám patrí 5 prírodných pamiatok (Beňatinský travertín, Malé morské oko, Podhorod'ský hradný vrch, Morské oko, Senné rybníky) a 6 prírodných rezervácií (Drieň, Jedlinka, Lysá, Lysák, Machnatý vrch, Pod Trstím). Turisticky najvyhľadávanejšími miestami sú jazero Morské oko a Vihorlatské vrchy s vyhlídkovým Sninským kameňom (1005 m. n. m.).

Na území sú zaregistrované zdroje minerálnych a termálnych vôd. Z týchto lokalít je najvýznamnejšia lokalita Sobrance s miestnym názvom Sobrancecké kúpele. V súčasnosti sa využíva len jeden – Očný prameň na pitie. Zdroje v meste Sobrance nie sú uznané za prírodné liečivé zdroje, prevádzkovanie prírodných liečebných kúpeľov nie je v súčasnosti povolené. Termálne vody sa nachádzajú na území Sobranceckých kúpeľov – 3 vrty, termálne vody sú momentálne nevyužívané.

Menej priaznivá situácia je v napojení obcí na verejnú kanalizáciu a zaostáva za počtom napojených obyvateľov na verejný vodovod. Verejná kanalizácia je zavedená v 15 obciach a rozostavaná v 13 obciach. Čistenie odpadových vôd v území je zabezpečené prostredníctvom nasledovných čistiarní: čistiareň odpadových vôd (ČOV) v meste Sobrance, ČOV Vojnatina, ČOV Vyšné Nemecké, obecná ČOV Krčava, obecná ČOV Blatné Revišťa, ČOV na hraničnom oddelení Podhorod' a ČOV Komárovce. V obciach Jenkovce a Vyšné Remety má väčšina domácností inštalované domové čistiarne odpadových vôd. Zdrojom znečistenia vôd je predovšetkým nedobudovaný systém ČOV.

V mestách sú environmentálne, sociálne a ekonomické aspekty silne prepojené. Životné prostredie, spolu s ekonomickou a sociálnou oblasťou, tvorí základný pilier udržateľného rozvoja. Ochrana životného prostredia, racionálne zhodnocovanie odpadov a efektívne využívanie obnoviteľných zdrojov zásadne prispievajú nielen k zlepšeniu kvality života na vidieku, ale aj k ekonomickému rozvoju regiónu.

4.7.2. Východisková situácia

Klimatické zmeny, sila dažďov, pokles spodnej vody, znečisťovanie riek a vodných tokov, absencia pitnej vody, absencia verejných kanalizácií v obciach okresu Sobrance, rast atmosférických a klimatických extrémov, a z toho všetkého vyplývajúce zhoršujúce podmienky pre život, podnikateľské prostredie, ale aj rozvoj miest sú dôsledkom ľudskej činnosti. Kvalita vody v tokoch je ovplyvňovaná produkciou priemyselných a splaškových vôd a intenzívnou poľnohospodárskou činnosťou, spojenou s používaním hnojív. V Informačnom systéme environmentálnych záťaží SR evidujeme v okrese Sobrance celkovo 8 environmentálnych záťaží. (Ide o Baškovce - skládka TKO, Bežovce - bývalé poľnohospodárske družstvo, Blatná Polianka - skládka TKO, Úbrež - bývalé hydínarne, Jenkovce - skládka TKO, Sobrance - ČS PHM, Vyšné Nemecké - skládka TKO). Značné problémy ochrany životného prostredia spôsobujú odpady, najmä divoké – nelegálne skládky a chýbajúce verejné kanalizácie v Sobraneckom okrese. Kvalitné životné prostredie je nevyhnutnou podmienkou pre kvalitný život v meste Sobrance.

4.7.3. Cieľová situácia

Charakteristiky reliéfu a klímy okresu v kontexte prebiehajúcich klimatických zmien vyžadujú potrebu opatrení, podporu zlepšovania vodozádržnosti územia – spomalenie odtoku ekologicky vhodnými biotechnickými a agrotechnickými postupmi, využitie prirodzenej retencie povodí, ako aj retenčných objemov nádrží na zníženie povodňových prietokov a využívanie retenčných schopností lesa na území okresu, vrátane využitia potenciálu úspor energie a obnoviteľných zdrojov okresu. Cieľom aktivity je preto zlepšiť kvalitu životného prostredia v okrese Sobrance, a to najmä: podporou zelenej infraštruktúry v krajine; podporou zachovania biodiverzity a funkčnosti ekosystémov; manažmentu biotopov; starostlivosti o mestskú zeleň; pomocných prác pri odstraňovaní nelegálnych skládok odpadu; pomocných aktivitách a činnostiach pri budovaní a údržbe náučných chodníkov, poskytovaní služieb v informačných centrách, pri budovaní geoparkov a projektov ekologického cestovného ruchu, podpora opatrení na zachytávanie a infiltráciu vody v krajine.

4.7.4. Prehľad opatrení a úloh

Aktivita G: Ochrana životného prostredia pozostáva z jedného opatrenia a úlohy.

- **Opatrenie G1: Podpora opatrení na zlepšenie životného prostredia**

- Úloha G1.1: Podpora zelenej infraštruktúry

4.7.5. Opatrenie G1: Podpora opatrení na zlepšenie životného prostredia

Opatrenie je zamerané na podporu a realizáciu prvkov zelenej infraštruktúry na okresnej úrovni, kde sú zohľadnené prirodzené špecifiká a ekosystémové funkcie. Okrem zachovania a obnovy biodiverzity a ekosystémov sa posilní klimatická funkcia, pôdoochranná funkcia, vodoochranná funkcia, krajnotvorná funkcia ekosystémov a environmentálna funkcia urbanizovaného prostredia. Opatrenie je zamerané aj na zlepšenie nakladania s odpadmi a investície do odpadovej infraštruktúry.

Úloha G1.1: Podpora zelenej infraštruktúry

Ciele:

- zmierňovanie povodňového rizika
- prvky zelenej infraštruktúry určené na infiltráciu zrážkovej vody
- zberné jazierka a iné retenčné plochy
- zlepšenie nakladania s odpadmi, investície do odpadovej infraštruktúry

Potenciálny nositeľia projektov: samosprávy školy, inštitúcie v oblasti ochrany prírody, neziskové organizácie.

Cieľové skupiny: obyvatelia, pracovná sila v regióne, inštitúcie v oblasti ochrany prírody, samosprávy

5. MERATEĽNÉ UKAZOVATELE PLÁNU ROZVOJA NRO SOBANCE

Pre sledovanie dosahovania cieľov Plánu rozvoja NRO Sobrance je zadefinovaný povinný merateľný ukazovateľ pre všetky aktivity. Týmto ukazovateľom je počet pracovných miest, ktoré budú ročne vytvorené realizáciou projektu a zachované počas minimálne 1 roka po jeho ukončení.

Tabuľka č. 3 Zoznam merateľných ukazovateľov plnenia Plánu rozvoja NRO Sobrance

Názov povinného merateľného ukazovateľa	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota
Počet vytvorených pracovných miest pre UoZ	0	35
Počet vytvorených pracovných miest pre znevýhodnených UoZ	0	22

6. ČASOVÝ HARMONOGRAM REALIZÁCIE A MOŽNOSTI FINANCOVANIA PLÁNU ROZVOJA NRO SOBANCE

6.1. Harmonogram realizácie plánu rozvoja

Za realizáciu jednotlivých projektov v rámci navrhovaných aktivít, opatrení a úloh sú zodpovední samotní prijímatelia regionálneho príspevku, s ktorými na základe vyhodnotenia jednotlivých výziev na predkladanie žiadostí o poskytnutie regionálneho príspevku uzatvorí MIRRI SR zmluvu o poskytnutí regionálneho príspevku.

Harmonogram realizácie Plánu rozvoja NRO Sobrance je navrhnutý na roky 2022–2026. Časový harmonogram je v Pláne rozvoja NRO Sobrance obsiahnutý ako povinná náležitosť podľa osobitného predpisu.²²⁾

V rámci implementácie Plánu rozvoja NRO Sobrance sa plánuje na realizáciu jednotlivých projektov v nadväznosti na navrhované aktivity, opatrenia a úlohy alokovať regionálny príspevok

²²⁾ § 4 ods. 5 zákona č. 336/2015 Z. z. v znení neskorších predpisov.

v celkovej predpokladanej výške **2 294 700 EUR**. Čerpanie regionálneho príspevku je naplánované na roky 2022-2026.

Regionálny príspevok je rozdelený na rozpočtovo krytý, t. j. schválený v rozpočte verejnej správy na rok 2022 až 2024 a na rozpočtovo nekrytý, t. j. ešte je potrebné jeho schválenie v rozpočte verejnej správy v nasledujúcich rokoch.

Tabuľka č. 4 Disponibilné finančné prostriedky určené pre Plán rozvoja NRO Sobrance

Rok	Rozpočtovo kryté zdroje	Rozpočtovo nekryté zdroje	Spolu
2022	818 579 EUR	• EUR	818 579 EUR
2023	234 577 EUR	271 502 EUR	506 079 EUR
2024	258 579 EUR	121 550 EUR	380 129 EUR
2025	• EUR	476 800 EUR	476 800 EUR
2026	• EUR	113 113 EUR	113 113 EUR
Sumár	1 311 735 EUR	982 965 EUR	2 294 700 EUR

6.2. Gestori realizácie plánu rozvoja

Spôsob realizácie a plnenia Plánu rozvoja NRO Sobrance je stanovený osobitným predpisom.²³⁾ V zmysle uvedeného právneho predpisu MIRRI SR vyhodnocuje a kontroluje plnenie Plánu rozvoja NRO Sobrance.

Ďalšie úlohy MIRRI SR v rámci realizácie Plánu rozvoja NRO Sobrance:

- spolupracuje s okresným úradom v sídle NRO pri vypracovaní Plánu rozvoja NRO Sobrance,
- prijíma opatrenia na hospodársky a sociálny rozvoj NRO,
- oznamuje Ústrediu práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej len „ústredie“) ukončenie plnenia Plánu rozvoja NRO Sobrance.

Okresný úrad Sobrance pripravil návrh plánu rozvoja, kedy po jeho prerokovaní s riadiacim výborom ho predložil na schválenie MIRRI SR. Okresný úrad Sobrance taktiež plní všetky úlohy súvisiace s plnením Plánu rozvoja NRO Sobrance.

Úlohy Okresného úradu Sobrance:

- Pripravuje návrh Plánu rozvoja NRO Sobrance.
- Spolupracuje s MIRRI SR, KSK a všetkými obcami v jeho územnej pôsobnosti.
- Vede agendu súvisiacu s plnením Plánu rozvoja NRO Sobrance.
- Vyhlasuje výzvu na podanie žiadosti o poskytnutie regionálneho príspevku.
- Prijíma žiadosti o poskytnutie regionálneho príspevku.

Poradným orgánom MIRRI SR v oblasti podpory NRO je Riadiaci výbor, ktorý je v zriadení MIRRI SR.

²³⁾ § 3 ods. 1 písm. b) zákona č. 336/2015 Z. z. v znení neskorších predpisov.

Úlohy Riadiaceho výboru:

- Prerokováva návrh Plánu rozvoja NRO Sobrance a prijíma k nemu stanoviská.
- Podieľa sa na príprave výzvy na predkladanie žiadostí na poskytnutie regionálneho príspevku.
- Podieľa sa na vyhodnocovaní výzvy na predkladanie žiadostí na poskytnutie regionálneho príspevku.

7. OČAKÁVANÉ VÝSLEDKY, MONITOROVANIE A HODNOTENIE DOSIAHNUTÉHO POKROKU

7.1. Gestori a spôsoby monitorovania podľa aktivít

Monitorovanie plnenia Plánu rozvoja NRO Sobrance bude uskutočňovať Okresný úrad Sobrance. Kontrola sa uskutočňuje podľa osobitného predpisu.²⁴⁾

Okresný úrad Sobrance pri monitorovaní plnenia Plánu rozvoja NRO Sobrance bude v pravidelných intervaloch vypracovávať, t. j. raz ročne, monitorovaciu správu, ktorá bude obsahovať najmä:

- Počet schválených žiadostí o regionálny príspevok podľa jednotlivých priorít, opatrení.
- Čerpanie regionálneho príspevku podľa aktivít, opatrení a úloh.
- Dosahovanie cieľov a merateľných ukazovateľov na úrovni jednotlivých priorít a opatrení.

7.2. Časový harmonogram odovzdávania monitorovacích správ

Okresný úrad Sobrance vypracuje minimálne 1 krát ročne monitorovaciu správu o plnení Plánu rozvoja NRO Sobrance, a to v termíne do 31.1. kalendárneho roku a predloží ju na schválenie Riadiacemu výboru a následne MIRRI SR.

²⁴⁾ § 3 ods. 1 písm. a) zákona č. 336/2015 Z. z. v znení neskorších predpisov.

Zoznam použitých skratiek

ČOV	Čistička odpadových vôd
IÚS	Integrovaná územná stratégia
KSK	Košický samosprávny kraj
MIRRI SR	Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR
MRK	Marginalizované rómske komunity
MSP	Malé a stredné podniky
NRO	Najmenej rozvinutý okres
SPR	Strategicko-plánovací región
SR	Slovenská republika
UoZ	Uchádzač o zamestnanie